Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ, 1412 ЙИЛ, ЖУМОД АЛ-АВВАЛ, 13-КУН
ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ, ҚАВС, 2-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган. 1991 йил 20 ноябрь, чоршанба, 224-сон НАРХИ обиначига 7 тийин, сотувда 10 тийин.

АХБОРОТ

Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг саккизинчи сессияси

19 ноябрь куни Тошкентда республика Олий Кенгашининг сессияси ўз ишини давом эттирди.

Мажлисни Олий Кенгаш раиси Ш. М. Йўлдошев олиб борди.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. А. Каримов Совет Иттифоқининг ташқи қарзини тўлаш масаласида Ўзбекистоннинг тутадиган йўли тўғрисида ахборот берди.

Шундан кейин депутатлар мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш тўғрисидаги қонун лойиҳаси муҳокамасини давом эттирдилар. Мазкур масала юзасидан халқ депутатлари В. А. Тараник, О. К.-С. Адаманов, К. Х. Бахриев, Г. Г. Кондратьев, А. М. Алиқулов, К. С. Сотиболдиев, Ю. Нишонов, М. Б. Худоёров, М. А. Тожибоев, А. А. Юсупов, В. Г. Исломбоев, В. И. Криворучко, Ж. Қозоқов, Х. Ш. Шарафиддинов, Х. Н. Луқмонов, У. М. Аҳмаджонов, Б. Раҳмонов, А. Полвонов сўзга чиқдилар.

Қонун тузатишлар ва қўшимчаларни ҳисобга олиб қабул қилинди.

Иқтисодий ислоҳот, бюджет сиёсати ва маҳаллий ўзини ўзи бошқарув комитетининг котиби М. М. Умарова ижара тўғрисидаги қонун лойиҳаси ҳақида маъруза қилди.

Маърузани муҳокама қилишда халқ депутатлари Т. Ҳатамов, З. Шарипов, Х. Фармонов, Б. Сериков, А. Х. Тошканбоев, М. А. Эгамбердиев, У. Маҳматмуродов, И. Қобулов, И. Ғ. Файзиев, А. Ю. Ершов, О. Мусаева, Б. Ж. Ҳакимов, В. А. Козлов, А. М. Сотволдиев, Х. Шукуров, Э. Шерматов, Ш. Т. Нусратов, Э. Ҳакимов, Ш. С. Нуриддинов, И. Файзуллаев, Ю. Д. Ирисов, А. Г. Машахопов, П. Зиёдов, Н. К. Матиброҳимов, Х. К. Эшонқулов, К. А. Маҳмудов қатнашдилар.

Қонун моддама-модда муҳокама этилганидан сўнг қабул қилинди.

Сўнг Ўзбекистон Республикасида ёшларга доир давлат сиёсатининг асослари тўғрисидаги қонун лойиҳасини кўриб чиқиш бошланди. Ёшларга доир сиёсат комитетининг раиси А. А. Аъзамхўжаев маъруза қилди.

Моддама-модда муҳокама қилиш чоғида халқ депутатлари А. Б. Емельянов, Р. Б. Мирхонов, К. Раимжонов, А. Носиров, И. Турсунов, Т. Б. Режапов, М. Юсупов, республика Прокурори М. М. Мустафоев, С. Ғафуров, С. Мадаминов (Муҳаммад Солиҳ), А. Асқаров, М. Т. Зоҳидов, М. А. Ибодуллаев, Н. Ю. Тўраев, С. Т. Жўраева, М. Муродуллоев, В. М. Карабельников, Э. Ҳ. Ҳалилов, Ю. Э. Бурхонов, А. А. Қаландаров, И. А. Бибиков, А. Эржонов, У. Искандаров, Э. Ж. Боқибоев сўзга чиқдилар

Олий Кенгаш сессияси ўз ишини давом эттирмоқда.

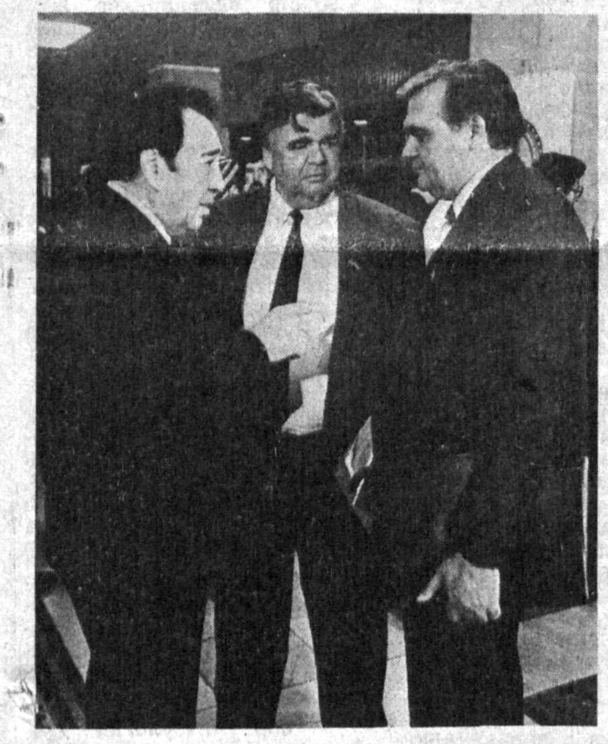

Сессиядан лавҳалар. Сураткаш: Е. БОТИРОВ.

Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгашининг пленуми тўғрисида

АХБОРОТ

19 ноябрь куни Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгашининг пленуми бўлди. Ўзбекистон Республикаси Президентини сайлаш учун Ўзбекистон Халқ демократик партиясидан номзод кўрсатиш тўғрисидаги масала кўриб чиқилди.

Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгашининг биринчи котиби М. М. Расулов мазкур масала юзасидан сўзга чиқди ва Ўзбекистон Республикаси Президентини сайлаш учун Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг раиси И. А. Каримов номзодини кўрсатиш тўғрисида таклиф киритди.

Мазкур таклифни муҳокама қилиш юзасидан бўлган музокараларда уруш ва меҳнат фахрийлари Қашқадарё вилоят кенгашининг раиси С. Усмонов, Олмалиқ кон-металлургия комбинатининг бош директори В. Н. Сигедин, Мўйноқ балиқ саноати бирлашмасининг бош директори Т. Генжемуротов, Фарғона вилоят хотин-қизлар кенгашининг раиси Ш. Мирзабоева, Ховос темир йўл узели бўлими партия ташкилотининг котиби С. Каримов, Тошкент шаҳар совети маҳалла комитетлари ишлари доимий комиссиясининг раиси Ш. Т. Темуров, Наманган давлат дорилмуаллимининг кафедра мудири И. Юсупов, Тошкент сиёсатшунослик ва бошқарув илмгоҳининг ректори М. И. Искандаров, «Туямуюнгидрострой» трести партия ташкилотининг котиби К. Исмоилов, Ўзбекистон Халқ демократик партияси Балиқчи район кенгашининг биринчи котиби С. Расулова, Ўзбекистон Халқ демократик партияси Самарқанд вилоят кенгашининг биринчи котиби С. А. Нишонов, Навоий кон-металлургия комбинати шимолий руда бошқармаси партия ташкилотининг котиби Т. Б. Айтбайларов, Ўзбекистон Халқ демократик партияси Жиззах вилоят ташкилоти тафтиш комиссиясининг раиси М. Н. Иномов, Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгашининг аъзоси Н. Зайниев сўзга чиқдилар.

Пленум Ўзбекистон Республикасининг Президентини сайлаш учун Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг раиси И. А. Каримов номзодини кўрсатиш тўғрисида бир овоздан қарор қабул қилди ва Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг барча ташкилотлари ҳамда сайлаб қўйиладиган органларини бу қарорни қўллаб-қувватлашга ва унинг сайловолди кампаниясини ташкил этишда ҳар томонлама кўмаклашишга чақирди.

Пленум мазкур масала юзасидан қабул қилинган қарорда барча партиялар, ижтимоий-сиёсий ҳаракатлар ва жамоат ташкилотларига мурожаат этиб, Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш даврида фуқаролар тотувлигини таъминлаш юзасидан ўзаро келишилган ҳолда тадбирлар ишлаб чиқишни таклиф этади.

Пленум Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгаши котиби А. Ҳ. Саидовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашида Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг гуруҳи тўғрисидаги низомини тайёрлашга доир ахборотини тинглади.

Шунингдек, Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг матбуот органи тўғрисидаги масала ҳам кўриб чиқилди. Пленум «Ўзбекистон овози» рўзномаси таҳририяти билан Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгаши Сиёсий ижроия комитетининг рўзномани Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг ижтимоий-сиёсий рўзномасига айлантириш тўғрисидаги таклифини қўллаб-қувватлади. Р. Р. Раҳмонов рўзноманинг бош муҳаррири этиб тасдиқланди.

Шу билан пленум ўз ишини тамомлади.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ КЕНГАШИДА ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚ ДЕМОКРАТИК ПАРТИЯСИ ФРАКЦИЯСИ ТУЗИЛДИ

17 ноябрь куни Ўзбекистон Халқ демократик партияси аъзолари бўлган Ўзбекистон Республикаси халқ депутатларининг йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда ана шу партиянинг республика Олий Кенгашидаги аъзолари фракцияси тузилди. Халқ депутатлари М. М. Расулов билан А. Ғ. Ғуломмаҳмудов фракциянинг раиси ва ҳамраиси этиб сайландилар. Парламент фракцияси кенгашига Халқ демократик партияси, Қорақалпоғистон, вилоятлар ва Тошкент шаҳридан сайланган депутатлар партия гуруҳлари раҳбарлари кирдилар. Фракция ўз фаолиятида Ўзбекистон Республикасининг чинакам мустақиллигини таъминлашга, сайловчиларнинг фуқаролар тотувлигини, миллий тотувликни мустаҳкамлашга, республика халқларининг, ҳар бир оила ва ҳар бир кишининг фаровонлигига эришишга қаратилган наказларига ва Халқ демократик партиясининг дастурига асосланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг VIII сессиясида

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ И. А. КАРИМОВ НУТҚИ

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Ўзларингизга маълумки, мамлакатдаги вазият тобора чигаллашмоқда ва у қандай оқибатларга олиб келишини олдиндан билиш қийин бўлмоқда.

Озиқ-овқат, саноат моллари билан, нормал турмуш учун барча зарур нарсаларни таъминлашнинг қатъий кафолати йўқлиги одамларни безовта қилмоқда.

Бошқарув воситалари қўлдан чиқарилганлиги, қаттиқ интизом ва тартибнинг йўқлиги, хўжалик алоқаларининг узилганлиги, корхоналар, ташкилотлар ва минтақалар ўртасида мажбуриятларни бажаришдаги тартибсизликлар Ўзбекистон аҳолисини ташвишга солмасдан қола олмайди.

Шу муносабат билан иқтисодий ҳамжамият тўғрисидаги шартномани тузиш зарурлигини исботлаш учун қўшимча далил ва асослар келтиришнинг зарурати йўқ. Бу шартнома шу йил 18 октябрь куни Кремлда имзоланган эди.

Биз мана шу муҳим ҳужжатни имзолашга қарор қилганимизда ғоят оғир иқтисодий тангликни фақат иқтисодий ҳамдўстлик шароитидагина бартараф этиш мумкин деган фикрга асосландик. Ҳозирги шароитда тангликдан ҳеч ким якка-ёлғиз қутила олмайди ва иқтисодиётнинг тузукроқ ишлашини таъминлай олмайди.

Халқ хўжалигининг нормал, иқтисодий мустақил тузилмасини вужудга келтириш, айниқса озиқ-овқат ва аҳолига керакли моллар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш учун бизга камида 2-3 йил зарур. Мазкур шартнома айни шу муддатга мўлжалланган.

Шундай қилиб иқтисодий шартнома вужудга келган воқеликни акс эттиради. Мана шу янги ҳамжамиятга кирувчи давлатлар ўзларининг иқтисодий мустақиллигини биргаликда барпо этадилар. Шартноманинг ҳамма моддалари ҳудди шу мақсадга қаратилган.

Иқтисодий ҳамжамият тўғрисидаги шартноманинг ғоят муҳим хусусиятини алоҳида кўрсатиб ўтмоқчиман.

Унинг моҳияти мана шундан иборат : шартнома ягона иқтисодий маконни вужудга келтиришнинг умумий шарт-шароитларини белгилайди ва шартномада қатнашувчи мамлакатларнинг ўзаро алоқалари асосий қоидаларини қамраб олади. Энг муҳими шуки, шартнома мустақил давлатлар ўртасидаги ўзаро муносабатларда сийқаси чиққан эскича сиёсий андозалардан ҳам, иқтисодий андозалардан ҳам воз кечади.

Республикаларнинг ҳақиқий мустақиллигини ва улар халқларининг миллий-тарихий анъаналари ҳамда хусусиятларини ҳисобга олмайдиган эскича ёндашувларни қайтадан тиклаш муваффақиятсизликка олиб келиши муқаррар эканлиги эндиликда ҳаммага равшан. Шунинг учун ҳам иқтисодий ҳамжамиятда қатнашувчи барча давлатларнинг ягона иқтисодий макондан ва фойдали иқтисодий алоқалардан ўзаро манфаат кўришга интилиши табиийдир.

Ўзаро манфаатли хўжалик алоқалари асосида ягона бозорни шакллантириш— узоқ давом этадиган мураккаб жараён. Ҳали тер тўкиб ишлаш керак бўлади. Зотан, ҳар бир республика ягона бозорни вужудга келтиришдан чинакам манфаатдор бўлиши ва бу ишга салмоқли ҳисса қўшиши керак.

Умумий бозорни шакллантириш билан айни бир вақтда молларнинг ҳаракати йўлига тўсиқлар қўйиш мумкин эмаслиги шартномада таъкидлаб ўтилган. Шу сабабли республикалараро битимларнинг бажарилмаслиги учун жуда қаттиқ жавобгарлик талаб қилиниши керак, акс ҳолда биз тартибсизликни тугата олмаймиз, шартнома эса ўз моҳиятини йўқотади.

Агар бу иш амалга ошмаса, биз шунга мувофиқ жавоб чораларини кўрамиз. Барча маърифатли мамлакатларда шундай тартиб-қоида бор. Халқимиз айтганидек, ҳисобли дўст ажралмас.

Ягона иқтисодий маконни вужудга келтириш — тўғри йўлдир. Аммо қиш яқинлашиб келаётган, бизга озиқ-овқат ва бошқа молларни етказиб бериш барбод бўлаётган ҳозирги вақтда биз ўз ички бозоримизни ҳимоя қилишимиз керак. Шу мақсадда энг муҳим турдаги маҳсулотларни четга олиб кетиш меъёрини белгилаб қўйишни кўзда тутаяпмиз.

Биз бу қоиданинг шартномага киритилишига эришдик, чунки бу қоида бизга лоақал вақтинча бўлса ҳам четдан пул ёпирилиб келишини тўхтатиб қўйиш имконини беради.

Биз узоқ йўл босиб, катта-катта тўсиқлардан ўтиб, шу шартноманинг имзоланишига эришдик. Жумладан, Ўзбекистон иқтисодий ҳамжамиятга аъзо бўлган давлатларнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиёт даражасидаги катта тафовутларни ҳисобга олиш зарурлиги тўғрисидаги жуда муҳим таклифни қаттиқ туриб ҳимоя қилди.

Натижада шартномада маҳаллий тараққиёт ва аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш жамғармасини вужудга келтириш кўзда тутилган.

Иқтисодий шартномадан Ўзбекистон кўрадиган манфаатларни узоқ таърифлаб ўтирмасдан, баъзи бир муҳим масалаларга тўхталиб ўтсам.

Иқтисодий ҳамжамиятнинг бюджети доирасида махсус жамғармалар билан бир қаторда табиий офатлар ва фалокатларнинг оқибатларини тугатишга мўлжалланган фавқулодда вазиятлар жамғармаси ташкил этилади. Бу ҳам биз учун мазкур ҳужжатда ифодаланган яна бир муҳим жиҳатдир.

Аниқ қилиб гапирадиган бўлсак, Ўзбекистон учун бунинг маъноси шуки, иқтисодий ҳамжамият тўғрисидаги шартнома аҳдлашувчи барча давлатларнинг «Орол» дастурини амалга оширишда иштирок этишини кўзда тутади. Шу тариқа бу дастур умумиттифоқ дастури бўлиб қолади.

Ўйлайманки, бозор муносабатларининг кенгайиши одатдаги қатъий нарх-наво ялпи системасини йўққа чиқаришини исботлаш зарурати бўлмаса керак. Шу билан бирга ижтимоий жиҳатдан аҳамиятли бўлган энг муҳим турдаги маҳсулотлар рўйхати бўйича барқарор нархлар сақланиб қолади. Бошқа нархлар асосан талаб ва таклиф деган объектив қонун асосида шаклланади. Тузилган шартнома эса мана шу ривожланаётган жараёнда барқарорликнинг муайян кафолати бўлиб қолади.

Охирги пайтда ишлаб чиқаришда ва савдода эркин нарх жорий этиш тўғрисида кўп гаплар бўлаяпти.

Шартнома эркин нарх белгилашга, биргаликда келишилган нархларга ўтиш сиёсати иқтисодий ҳамжамиятга аъзо бўлган давлатлар ўртасидаги ўзаро алоқаларни тартибга солишга замин туғдиради.

Агар шу шартнома бўлмаганида, иқтисодий ишларимиз қай аҳволга тушишини тасаввур қилиш қийин эмас: ўз маҳсулотининг нархини ҳар ким ўзича оширишп, пулнинг ҳаддан ташқари қадрсизланиши ва иқтисодиёт батамом барбод бўлиши мумкинлиги аниқ.

«Нарх-наво можароси»да ҳеч ким ғолиб чиқмайди. Энг аввало аҳолининг кенг табақалари бунинг азобини тортган бўлур эдилар.

Хўжалик ялпи барбод бўлиши, пул системаси бутунлай издан чиқиб, ишлаб чиқариш муқаррар равишда тўхтаб қолиши хавфи юзага келмоқда. Мана шундай шароитда иқтисодий ҳамжамиятга аъзо бўлган давлатлар пул ва кредит сиёсати соҳасидаги ўз ҳаракатларини келишиб олиш зарур деган хулосага келдилар. Бу масалани тезлик билан ечиш зарур.

Агар биз пулни мустаҳкамлаш ва унинг қадрини сақлаб қолиш ҳақида келишиб ололмасак, у ҳолда биз нарх-навонинг янада ҳаддан ташқари кўтарилиб кетишидан, вагон-вагон пулларнинг бозорга чиқарилишидан қутила олмаймиз.

Нарх-навонинг ўсишини тўхтатиш ва сўмнинг қадрини мустаҳкамлаш учун самарали пул ва кредит сиёсати ўтказилиши лозим. Шу сабабли шартномада заҳира тизими қоидалари асосида банк уюшмасини вужудга келтириш кўзда тутилган.

Банк уюшмаси таркибига иқтисодий ҳамжамиятга аъзо бўлган давлатларнинг марказий (миллий давлат) банклари ҳамда уларга хизмат қилиш учун тузиладиган давлатлараро пул чиқариш банки киради. Бунда биз банк уюшмасига топшириладиган ваколатлар Ўзбекистоннинг манфаатларини асло чекламайди.

Иқтисодиётни молиявий жиҳатдан соғломлаштириш, мақбул бюджет-солиқ сиёсатини амалга ошириш соҳасида мувофиқлаштирилган чора-тадбирларни ўтказиш ҳам муҳимдир. Иттифоқ бюджетига фоиз ҳисобида ажратмалар беришга аввал қўлланиб келинган ёндошувлар самарасиз бўлиб чиққанлиги ва кўпгина республикалар ўзларининг тўлов мажбуриятларини бажармаганликлари маълум.

Бу масалада ҳаддан ташқари мураккаб молиявий вазиятларни рўкач қилиб кўрсатаверишп мумкин, албатта. Бироқ бундай мураккабликлар ҳаммада ҳам бор. Иқтисодий ҳамжамиятнинг бюджет-солиқ сиёсатини белгилаш жараёнида ҳамжамиятга аъзо бўлган давлатларнинг маҳаллий тафовутлари, шароитлари ва хусусиятлари ҳар томонлама эътиборга олиниши кераклигини яна бир марта таъкидлаб ўтмоқчиман.

Хусусан бозор муносабатларига ўтиш шароитида Ўзбекистон ҳозирнинг ўзидаёқ меҳнат бозорини шакллантириш ва аҳолининг зарур ижтимоий кафолатларини таъминлаш каби жуда ўткир муаммога ҳақиқатан ҳам дуч келди.

Табиийки, бундай муаммоларни аввало давлатларнинг ўзлари ўз нуфус (демография), ижтимоий-иқтисодий ва миллий-тарихий шароитлари ҳамда хусусиятларини назарда тутиб, ҳал қилишлари керак.

Шу билан бирга шартномада иқтисодий ҳамжамиятга кирувчи давлатларнинг фуқароларини ижтимоий суғурта қилиш ва нафақа билан таъминлаш соҳасидаги ўзаро мажбуриятлар зарурлиги айтиб ўтилган.

Шартномада фуқароларни ишга қабул қилишда, меҳнатига ҳақ тўлашда, ижтимоий кафолатлар беришда уларнинг миллатига ва бошқа хусусиятига қараб камситишга йўл қўйилмаслик кўзда тутилган.

Бугунги кунда янги мустақил давлатларнинг **ташқи иқтисодий сиёсатини қарор топтиришда** кўпгина муаммолар пайдо бўлмоқда. Ҳозирги вақтда, мустақиллик шароитида ҳар бир республика халқаро иқтисодий муносабатларнинг мустақил объекти бўлиб қолмоқда ва ўз валюта сиёсатини ўзи белгиламоқда.

Аммо биз марказнинг шу масалалар юзасидан илгари республикалар билан келишмай қабул қилган фармонлари ва қарорлари оқибатларини ҳали ҳам сезиб турибмиз. Молларни четга чиқариш ва четдан мол олиш учун кўп миқдорда тўланадиган солиқлар ва бошқа чеклашлар бизнинг қўл-оёғимизни боғлаб турибди. Ўз халқимизнинг, ўз мустақил давлатимизнинг манфаатларидан бошқа манфаатларга бизни қарам қилиб қўйишларига энди йўл қўйиб бўлмайди.

Шу муносабат билан таъкидлаб ўтмоқчиманки, тузилган шартномада молларни четга чиқариш ва четдан мол олиш учун божлар, солиқлар белгилаш ва уларни тегишли бюджетларга ундириб олиш тартиби билан боғлиқ бўлган ҳамма масалалар иқтисодий ҳамжамиятга аъзо давлатлар ўртасидаги махсус битимлар билан тартибга солиб турилиши келишилган.

Биз ҳозирдаёқ республикада божхона комитетини ташкил қилганмиз. Бу комитет республика манфаатларини ҳимоя қилиши ҳамда маҳсулотларнинг республика ташқарисига назоратсиз олиб чиқиб кетилишига йўл қўймаслиги ва божхона қоидаларига қатъий риоя этилишини назорат қилиб туриши лозим. **Энг муҳими, бундан буён божхоналардан тушган ҳамма маблағ Ўзбекистон бюджетига ўтказилади.**

Шартномада кўзда тутилишича, унинг қатнашчилари халқаро валюта фонди, халқаро тикланиш ва ривожланиш банки, тарифлар ва савдо-сотиқ бош битими, бошқа халқаро ташкилотлар ишида қандай иштирок этишини, ҳамжамиятнинг бошқа аъзолари билан биргаликда умумий аъзо бўлиш орқали ёки мустақил равишда қатнашишларини ўзлари танлаб оладилар.

Шу тариқа янги иқтисодий ҳамжамият Ўзбекистоннинг бошқа республикалар билан мустаҳкам, чинакам тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли ҳамкорлигига замин яратади. Бундан мақсад иқтисодиётни танглик ҳолатидан қутқариш ва барбод бўлаётган хўжалик алоқаларини қайта тиклашдир.

Шу билан бирга иқтисодий ҳамжамият тўғрисидаги шартноманинг тузилиши дўст мустақил давлатлар ҳар томонлама ҳамкорлигининг бошланиши эканини таъкидлаш лозим. Бу шартнома умумий иқтисодий маконда яқин йиллардаги ўзаро алоқаларнинг фақат асосий қоидаларини белгилаб беради.

Иқтисодий ҳамжамиятдаги ҳамкорликнинг энг муҳим қоидаларини амалга оширишнинг аниқ воситасига келганда, улар махсус битимларда ишлаб чиқилган ва мужассамлаштирилган. Шу битимлар устида олиб борилаётган иш яқинда тугайди.

Шу йил 4 ноябрь куни бу битимлар Давлат кенгашида батафсил муҳокама қилингани сизларга маълум. Мана шу битимларнинг кўпгина лойиҳаларида марказчилик интилишларини яна тиқиштиришга уринишлар борлигини рўй-рост айтиш керак. Биз бунга қатъиян қарши чиқдик. Бизнинг таклифларимизни бошқа республикалар ҳам қўллаб-қувватладилар ва улар эътиборга олинди.

Юқоридаги гаплардан хулоса қилиб, вақт ғанимат эканини яна бир бор катта масъулият билан таъкидлаб ўтмоқчиман. Иқтисодий ислоҳотларни амалга оширишда йўл қўйилган сусткашлик ҳозирнинг ўзидаёқ бизга ўнглаб бўлмайдиган кўпгина талофот етказди. Бундан буён сусткашликка асло йўл қўйиб бўлмайди. Буни халқимиз кечирмайди, айниқса биз аъзо бўлиб кирмоқчи бўлаётган халқаро ҳамжамият буни англай олмайди.

Вазиятнинг ўзи, республиканинг иқтисодий ва ижтимоий аҳволи зиммамизга шундай вазифани юкламоқда. Бу вазифа бўлажак

(Давоми 2-бетда).

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг VIII сессиясида

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ И. А. КАРИМОВ НУТҚИ

(Давоми. Боши 1-бетда).

1992 йилда барча зарур нарсаларни олдиндан кўзда тутиш ва аҳолини ҳам, Ўзбекистон халқ хўжалигини ҳам шу нарсалар билан таъминлаш эҳтиёжидан келиб чиқади.

Ҳурматли депутатлар!

Энди сиёсий шартнома тўғрисида фикрлашиб олайлик. Август ойида бўлиб ўтган фитнадан кейин мамлакатдаги ижтимоий-сиёсий вазият тубдан ўзгарганлиги, шундан кейин Ўзбекистон ва бошқа республикалар ўзларининг давлат мустақиллигини эълон қилганлиги давлатлараро муносабатларни кескин ўзгартириб юборди.

Ново-Огарёвода тузилган иттифоқ шартномаси лойиҳасини сизлар билан муҳокама қилиб, маъқуллаган эдик. Энди эса бу лойиҳа бизнинг назаримизда жиддий ва тубдан қайта кўриб чиқилиши зарур.

Ҳозирги вақтда август фитнасидан сўнг мамлакатда вужудга келган вазиятни ҳисобга олиб, иттифоқ шартномасининг янги лойиҳаси тайёрланди ва яқинда Давлат кенгашида умумий тарзда кўрилди.

Охирги сиёсий шартнома хусусида гап кетар экан, шуни ҳам таъкидлаб ўтиш керакки, унда олдинги лойиҳаларга нисбатан жиддий ўзгартишлар киритилган, кейинги воқеалардан, биринчи галда, ижтимоий-сиёсий ҳамда миллатлараро можароларни ҳал этишда орттирилган тажрибалардан жиддий хулосалар чиқарилган.

Лойиҳада иттифоқ қатнашчиларининг ваколатлари аниқроқ белгилаб берилган, янги иттифоққа ССГ (Союз Суверенных Государств) деб ном бериш, яъни эски иттифоқни суверен мустақил давлатлар конфедерациясига айлантириш тўғрисида таклифлар киритилган. Шартномада қатнашувчи давлатлар биргаликда бошқарадиган соҳалар рўйхати кенгайтирилган.

Лойиҳани ишлаб чиқишдаги сўзсиз ижобий ўзгаришларни қайд этиш билан бирга, ҳужжатни бундай таҳрирда ҳам бугунги кунда имзолай олмаслигимизни айтишга тўғри келади. Нима учун? Аввалambор шунинг учунки, унда Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги барибир тўла-тўкис эътиборга олинмаган.

Лойиҳани тайёрловчилар империячилик тафаккури сарқитларидан ва бирон соҳада бўлса ҳам эски буйруқбозлик марказини тиклаш истагидан бутунлай халос бўла олмаганлар. Баъзи бир принципиал муҳим масалаларга тўхтаб ўтаман.

«Асосий қоидалар» бўлимида шартномада қатнашувчи давлатларнинг янги мақоми аниқ белгилаб қўйилиши керак эди. Аммо бу бўлимда иттифоқни ташкил этувчи мустақил давлатлар ўз ҳудудларида тўла-тўкис сиёсий ҳокимиятга эга бўлишлари ҳақидаги бизнинг таклифларимиз ҳисобга ҳозирча олинмаган.

Шартнома лойиҳасида кўрсатилганидек, иттифоқдош давлатлар халқаро жамиятнинг тўла ҳуқуқли аъзолари бўлибгина қолмай, айни вақтда халқаро ҳуқуқнинг субъектлари ҳам эканлигини назарда тутаяпмиз.

Шартноманинг барча қатнашчилари шартнома имзоланган пайтда улар ўртасида мавжуд бўлган давлат чегараларини сўзсиз тан олишлари кераклиги каби жуда муҳим қоида ҳам лойиҳада ўз аксини топмаган.

Ўрта Осиё шароитида биз бу масалани эътиборсиз қолдиришимиз мумкинми? Асло мумкин эмас.

Бу масалада заррача хатога йўл қўйиш Қорабоғ фожиасини юз карра катта миқёсда такрорлаши мумкин. Биз Ўш ва Фарғона фожиали воқеаларини сира ҳам унута олмаймиз. Шу сабабли иттифоқни ташкил этувчи давлатлар ўртасидаги чегараларни ўзгартириш фақат улар ўртасидаги битимга мувофиқ амалга оширилиши мумкин, деган сўзларни шартномага қатъий қилиб ёзиб қўйиш зарур.

Ҳаётнинг ўзи буни ёзиб қўйиш зарурлигини тасдиқлаб турибди. Чегараларни ўзгартириш эҳтимоли борлиги ҳақида РСФСР Президенти матбуот шўъбасининг яқинда берган баёноти оз бўлмаса портлашга олиб келай деганини эсга олинглар. Масъулиятсиз сиёсат йўлига мустаҳкам тўсиқ қўя оладиган аниқ қоидани шартномага киритиш зарур. Акс ҳолда жамият чегара можаролари ва бир бирини қиришдан иборат урушлар гирдобига ташланиши мумкин.

Шартнома қатнашчилари иттифоқдаги ўз муносабатларини тенглик ва бир-бирининг ички ишларига аралашмаслик асосида қурадилар, деган қоида янги иттифоқни ташкил этишнинг асоси, шартноманинг энг муҳим шарти бўлиши керак. Бу қоида барча тенг ҳуқуқли халқаро шартномаларга қўйиладиган энг оддий талаб бўлишига қарамай, у ҳам лойиҳада акс эттирилмаган.

Шу қоиданинг ёзиб қўйилмаслиги ўзаро шубҳа-гумон муҳитини қайтадан тиклашга асос беради, яъни «улуғ оға» ва «кичик ини» деган тушунчаларни пайдо қилади. Хуллас, иттифоқ ғоясини обрўсизлантириб қўйиши мумкин бўлган империячилик онги сарқити яна қалқиб юзага чиқиб қолади.

Юқорида айтиб ўтилган фикр-мулоҳазалардан шу нарса кўринадики, Ўзбекистоннинг давлат мустақиллиги ҳеч бир масалада камситилмайдиган бўлиши учун иттифоқ шартномасини қайтадан ишлаб чиқиш зарур.

Сиёсий шартномани имзолаш чоғида бизнинг энг асосий эътирозимиз шундан иборатки, аввало иқтисодий ҳамжамият тўғрисидаги шартномани амалга ошириш борасидаги жами ишларни ниҳоясига етказиш лозим.

Бизга ва ҳаммамизга шу нарса равшан бўлиши керакки, сиёсий битимлар ва улар ҳақидаги гап-сўзлар халқнинг жонига тегди. Яна бир марта такрорлаб айтаманки, халққа аҳоли барча табақалари манфаатларини ижтимоий муҳофаза қилишнинг мустаҳкам кафолатлари зарур.

Пулнинг тез қадрсизланиб бораётганлигини тўхтатиб қолиш, қишдан омон-эсон чиқиш учун у-бу нарсаларни қаердан ғамлаб олиш, ўзини ва фарзандларини энг зарур моллар билан қандай таъминлаш масаласи одамларни ташвишга солмоқда. Мана шу барча энг долзарб саволларга аниқ ва равшан жавоб топиш керак.

Шу сабабли ҳаётий муҳим бўлган ана шу масалаларни ҳал этишга доир амалий чора-тадбирлар рўёбга чиқарилгандан кейингина ушбу шартномани имзолаш тўғрисида гапирса арзийди ва ўйлайманки, сизлар шу фикрни қўллаб-қувватлайсиз.

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Ўзбекистоннинг Озарбайжон Республикаси, Украина Республикаси ва Беларусь Республикаси билан давлатлараро муносабатларининг асослари тўғрисидаги шартномаларни тасдиқлашга доир масала бугун сизларнинг муҳокамангизга тақдим этилмоқда. Шу билан бирга РСФСР делегацияси билан олиб борилган музокаралар ва имзоланган ҳужжатлар тўғрисида келишиб олишимиз зарур.

Мазкур ҳужжатларда нималар ўз моҳиятига кўра энг муҳим?

Биринчидан, бу ҳужжатлар республика раҳбариятининг «Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисида»ги қонунни бутун чоралар билан мустаҳкамлашга, уни аниқ мазмун билан тўлдиришга қаратилган жиддий ва изчил сиёсатининг мантиқий давоми бўлди. Бугунги кунда суверен Ўзбекистон ўзининг давлатлараро муносабатларини кимлар билан ва қай тарзда йўлга қўйишни мустақил белгилайди.

Иккинчидан, Ўзбекистон ўзининг миллий давлатчилигини ривожлантира бориб, маҳдудликка ва ташқи дунёда яккаланиб қолишга интилмаётганини яна бир бор намоён этди. Аксинча, Ўзбекистон эркинликни қўлга киритиб, бошқа давлатлар ва халқлар билан иқтисодий алоқаларни ҳамда ўзининг давлатлараро муносабатларини мустаҳкамламоқда.

Учинчидан, имзоланган ҳужжатлар кўжаликлараро алоқаларнинг бевосита икки томонлама шартномавий муносабатлар ўрнатиш йўли билан бу жараённи тўхтатишимизга имкон беради.

Бизнингча, бу республикадаги иқтисодий вазиятга ижобий таъсир кўрсатиши, бозор иқтисодиётига ўтишнинг мана шу мураккаб даврида унинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётида муайян барқарорликни таъминлаши керак.

Ниҳоят, **тўртинчидан**, ушбу ҳужжатларда қуйидагилар яна бир бор тасдиқланган: ҳамкорлик ва ҳамжиҳатликнинг ҳар қандай шаклларини ривожлантира бориб, биз тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро фойдали муносабатларнинг шартномавий, ҳуқуқий қоидаларига оғишмай амал қиламиз. Ўзбекистон ҳеч кимга қарам бўлмайди ва бошқаларни ҳам ўзига қарам қилмайди. У тенглар орасида тенг бўлишни хоҳлайди ва шундай бўлишига ишонади.

Сизнинг муҳокамангизга тақдим этилган ҳужжатларнинг аҳамиятини мана шу умумий, муҳим жиҳатлар белгилаб беради. Энди уларнинг ҳар бири тўғрисида алоҳида бирмунча батафсилроқ гапирмоқчиман.

Биз Озарбайжон билан ғоят хилма-хил соҳаларда мустаҳкам алоқаларни илгаридан ва кенг миқёсда давом эттираяпмиз. Шуни ишонч билан айтишим мумкинки, тузилган шартнома ўзбек ва озарбайжон халқлари ўртасидаги маданий-тарихий яқинликни ҳисобга олиб, барча соҳаларда ўзаро манфаатли алоқаларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш учун зарур шарт-шароит яратиш имконини беради. Бу сиёсий ва иқтисодий ҳамкорликкина эмас. Шартномада халқларимизнинг маънавий турмушида дўстона алоқаларни ривожлантириш кўзда тутилади. Ишончим комилки, давлат идоралари, жамоат ташкилотлари, миллий-маданий ва ижодкор жамоалар ўртасидаги ҳар томонлама алоқалар янада кенгаяди.

Шуларнинг ҳаммаси Ўзбекистоннинг Озарбайжон Республикаси билан тузган шартномаси давлатларимиз манфаатларига мувофиқ бўлиб, ҳар иккала жумҳурият халқларининг манфаатларига асосланади дейишимиз учун ҳуқуқ беради.

Ўзбекистон Республикаси билан Украина ўртасида имзоланган давлатлараро муносабатларнинг асослари тўғрисидаги шартнома муҳим деб ўйлайман.

Бу республика — бизнинг иқтисодий соҳадаги қадрдон ва ишончли шеригимиздир. Ўзбекистоннинг мол айирбошлашида маҳсулотнинг 10 фоизидан кўпроғи унинг улушига тўғри келади. Биз Украинадан ҳаётий муҳим маҳсулот — салкам 260 миллион сўмлик металл, қарийб 1 миллиард сўмлик деҳқончилик-саноат мажмуи маҳсулотлари, шунингдек 800 миллион сўмликдан ортиқ турли халқ истеъмол молларини харид қилаяпмиз.

Украина машинасозлик маҳсулотларининг бешдан бир қисмини ва деярли шунча миқдорда қанд-шакар, мой, сут ва гўшт маҳсулотлари, болалар таоми, озиқ-овқатнинг бошқа кўпгина турларини етказиб бермоқда. Бу жумҳурият бизни энг кўп миқдорда электр моторлари, ҳисоблаш техникаси, радио ва телеаппаратлар, бошқа мураккаб рўзғор техникаси билан таъминлаб турибди.

Шубҳасиз, Ўзбекистон ҳам ўз навбатида Украинанинг савдо-сотиқ соҳасидаги энг катта шерикларидандир. Рангли металлургиямиз маҳсулотининг (алюминий, рух, қадмий, қаттиқ қотишмалар) учдан бир қисмидан кўпроғи Украина корхоналарига жўнатилмоқда. Жумҳуриятимиз хилма-хил хом ашё ва енгил саноат маҳсулотини етказиб бераётган асосий шерикдир. Булар пахта толаси, ип газлама ва шойи, калава, жун, нотўқима материаллардир.

Республика халқ хўжалиги тузилмасидаги маълум нуқсонлар туфайли биз ўзимиз етказиб бераётганимизга қараганда Украинадан 1,3 миллиард сўмлик кўп маҳсулот харид қилишга мажбур бўлаётганимизни, яъни Украина билан савдо-сотиқ муносабатларимизда салбий балансга эга эканимизни алоҳида таъкидламоқчиман. Шу нуқтаи назардан қараганда, Украина билан тузилган шартнома биз учун муҳим стратегик аҳамиятга эгадир.

Бундан ташқари Ўзбекистон Республикаси билан Украина ўртасида имзоланган иқтисодий битимда маданият ва халқ таълими соҳасида, малакали ишчилар, мутахассислар ҳамда илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш ишида, биргаликда илмий тадқиқотлар ўтказиш ва қўшма корхоналар ташкил этишда ҳамкорликни кенг кўламда ривожлантириш кўзда тутилади.

Ўйлайманки, буларнинг ҳаммаси Украина билан тузилган шартнома биз учун авқулодда аҳамиятга эга ва Олий Кенгаш уни тасдиқлашга қаршилик билдирмаслигига ишонаман.

Сизларга маълумки, шу йилнинг 26 октябрь куни Москвада **Ўзбекистон делегациясининг Россия Федерацияси раҳбарлари билан расмий музокаралари** бўлиб ўтди. Музокаралар якунлари юзасидан ҳар иккала республика Президентлари келишилган ахборотга ўз имзоларини қўйдилар.

Ахборотда эришилган аҳдлашувлар ўз ифодасини топди. Булар Ўзбекистон билан Россия суверенитети ва ҳудудий яхлитлигини ҳурмат қилиш асосида улар ўртасидаги ҳамжиҳатлик ўрнатиш тўғрисида; халқаро ҳуқуқ нормаларига риоя этиш ҳақида; ҳар иккала республикада истиқомат қилувчи барча фуқаролар учун фуқаролик, сиёсий, ижтимоий, иқтисодий ва маданий ҳуқуқлар ҳамда эркинликларни кафолатлаш тўғрисида; сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий фаолиятнинг барча соҳаларида тенг ҳуқуқли ва ўзаро фойдали ҳамкорликни ривожлантириш ҳақидадир.

Музокаралар чоғида Ўзбекистон Республикаси томонидан ҳам, шунингдек Россия Федерацияси томонидан ҳам давлатлараро муносабатларнинг асослари ҳақида икки томонлама шартнома тузиш зарурлиги таъкидланди. Бу шартнома тафсилотлари тўғрисидаги масала ишлаб чиқилмоқда.

Россия билан муносабатларимизнинг муҳимлиги тўғрисида кўп гапириб ўтириш зарур бўлмаса керак, деб ўйлайман. Муштарак тарихий тақдир, савдо-иқтисодий соҳадаги фаол шерикчилик, фуқароларимизнинг анчагина қисмини Россия билан боғлаб турган қон-қардошлик ришталари муносабатларимизга асос қилиб олинган.

Шу нарса муҳимки, Москвада Россия раҳбарлари билан олиб борилган музокараларимиз чоғида иккала республикамиз ўртасида 1992 йилги савдо-иқтисодий ҳамкорлик қоидалари тўғрисида битим имзоланди.

Битимда қуйидагилар алоҳида таъкидланди: бир-бирига зиён етказадиган бирон-бир хатти-ҳаракатлардан иккала томон тийилиб туради, иккала республикада истеъмол қилиш ва қайта ишлаш учун бир-бирларига юборилган маҳсулот қайтадан экспорт қилинишига йўл қўйилмайди, нарх белгилаш соҳасида келишилган сиёсат ўтказиш ҳамда умумий манфаатларга даҳлдор бўлган нархларни белгилаш ва тартибга солиш юзасидан биргаликда қарорлар қабул қилиш кўзда тутилади. Мазкур ҳужжатда жумҳуриятимиз учун аҳамиятли бўлган бошқа масалалар ҳам тартибга солинган.

Биз учун ҳаётий зарур бўлган ёғоч материаллари каби маҳсулотга сизларнинг эътиборингизни қаратмоқчиман. Россиядан бизга 1,2 миллиард сўмликдан зиёд ёғоч-тахта келтирилади. Биласизларки, бу иқтисодиётимиз меъёрида ишлаши учун катта аҳамиятга эгадир. Шу сабабли Ўзбекистоннинг РСФСР ҳудудидаги ўрмон хўжаликларини узоқ муддат мобайнида ишлатиш масалаларини алоҳида битим ёрдамида тартибга солишга қарор қилинди.

Ўзбекистон билан Россия шу пайтгача қабул этилган битимларга тегишли иловалар асосида энг муҳим турдаги маҳсулот ва молларни етказиб беришни тартибга солиш воситасини биргаликда ишлаб чиқдилар. Маҳсулотларни ўзаро етказиб бериш асосан 1990 йил даражасида сақлаб қолинади. Жумҳуриятимиз учун бу амалда қандай маънони билдиради? Бир неча рақамни келтираман.

Республикамизга ташиб келтириладиган жами маҳсулот ҳажмида Россия Федерациясининг улуши 45 фоиздан ошади, республикамиздан юбориладиган жами маҳсулотнинг ярмидан кўпроғи Россиянинг ҳиссасига тўғри келади. Бошқача қилиб айтганда, Ўзбекистон билан Россиянинг иқтисодиёти бирбири билан бирлашиб кетган. Айни пайтда маълум сабабларга кўра маҳсулот келтириш билан юбориш ўртасидаги тафовут 2 миллиард сўмликдан ортиқ эканини ҳам ҳисобга олиш керак, халқаро эркин нархларда эса бу салкам 1 миллиард долларни ташкил этади.

Ўзбекистон ижтимоий ишлаб чиқаришининг ёқилғи-энергетика, қора металлургия, ўрмон ва ёғочни қайта ишлаш саноати, машинасозлик каби тармоқлари бутунлай Россиядан келтириладиган хом ашёга қарамдир. Бунинг устига Россиядан келтириладиган маҳсулотнинг учдан бир қисми халқ истеъмол молларидир.

Республикамиздаги ижтимоий барқарорлик ва ҳар бир кишининг моддий фаровонлиги энг аввало бозорни истеъмол моллари билан тўлдиришга боғлиқ эканлиги ҳақида гапиришнинг ҳожати йўқдир.

Аммо бу гаплардан Ўзбекистон билан савдо қилиш Россия учун унчалик манфаатли эмас, деган маъно келиб чиқмайди. Россия Федерациясининг енгил саноати учун асосий хом ашё бўлган пахта толасининг аксариятини бизнинг республикамиз етказиб беради. Бундан ташқари Ўзбекистондан четга чиқариладиган қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг 90 фоизгача бўлган қисми россиялик истеъмолчиларга юборилади. Булар қовун-тарвуз, сабзавот, мева, узум, шунингдек мева-сабзавот консервалари ва бошқа нарсалар.

РСФСРга жўнатилаётган рангли металлургия ва химия саноати маҳсулотларида Ўзбекистоннинг салмоғи тобора ортиб бораётганини алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман.

Демак, Россия — иқтисодий алоқалар соҳасида бизнинг асосий шеригимиздир. Шу сабабли ўзаро мол етказиб беришни меъёрий асосда сақлаб қолиш ҳозирги мураккаб пайтда иқтисодиётимизни барқарорлаштиришнинг мажбурий шартидир.

Сизларга яхши маълумки, эски марказ узоқ вақт давомида ўтказиб келган сиёсат иқтисодиётимизнинг ҳаддан ташқари катталашган ва издан чиққан тузилмасини шакллантирди. Нарх-наво соҳасида жуда катта номутаносибликлар юзага келди. Бироқ, бунда Россиянинг айби йўқдир, балки бу унинг ҳам, бизнинг ҳам кулфатимиз эканлиги аёндир. Ўзбекистон халқи ҳеч қачон марказни Россия билан боғлиқ ҳолда тушунмади ҳамда марказий ҳокимият идоралари калтабин сиёсат ўтказганликлари учун айбни унга юкламади.

Тузилган шартномаларнинг энг муҳим натижаларидан бири шуки, ким кимнинг ҳисобига яшаётгани тўғрисида узоқ вақт оғиздан тушмай келган гапларга барҳам берилди. Россия Президенти Б. Н. Ельцин матбуот конференциясида буни рўй-рост ва масъулият билан айтди. «Бугунги ҳужжатнинг имзоланиши, — деди у, — **ким-кимни боқаётгани ҳақидаги сафсаталарга чек қўйди. Бу — тенг ҳуқуқли шартнома...** Ўйлайманки, Ўзбекистон билан Россия ўртасидаги шартнома тез самара беради...».

Ҳурматли депутатлар!

Ўзларингизга маълумки, 6 ноябрь куни Ўзбекистон билан Беларусь Республикаси ўртасида давлатлараро муносабатларнинг асослари тўғрисидаги шартнома имзоланган эди.

Мазкур шартнома, айни бир вақтда имзоланган иқтисодий битим, юқорида айтиб ўтилган ҳужжатлар каби, тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро манфаатдорлик қоидаларига асосланган бўлиб, бизнинг тўғридан-тўғри, икки томонлама алоқаларимизни кенгайтириш ва чуқурлаштириш учун мустаҳкам пойдевор яратди.

Беларусь делегацияси билан музокаралар вақтида шу нарса қайд этиб ўтилдики, бизда икки томонлама муносабатларнинг барча жиҳатлари бўйича бирон-бир жиддий тафовутлар йўқ, шу муносабатларни ривожлантириш йўлида ғов бўла оладиган масалалар ҳам йўқ. Бу муносабатларнинг ниҳоятда муҳим эканлигига ҳеч кимда шубҳа бўлмаса керак, деб ўйлайман.

Тарихий тақдирларнинг муштараклиги ва чуқур иқтисодий бирлашиб кетиши ҳам мазкур муносабатларнинг аҳамиятини белгилаб беради.

Шуни айтиш кифояки, Ўзбекистон Республикаси Беларусдан халқ истеъмол молларидан салкам 500 миллион сўмлик олиб турибди. Истеъмол бозорида вазият кескин бўлиб турган ҳозирги кунда биз учун бу қандай аҳамиятга эга эканлигини тушунтиришнинг ҳожати йўқ.

Имзоланган ҳужжатларга мувофиқ экология масалалари Беларусь билан ҳамкорлигимизнинг муҳим жиҳати бўлиб қолиши керак. Чернобиль фалокатининг фожиали оқибатларини бошдан кечираётган белоруслар Орол экологик фалокати нақадар кенг миқёсда эканлигини яхши тушунадилар.

Биз ушбу муаммоларни ҳал этишда фаол ҳамкорлик қилиш тўғрисида келишиб олдик ва буни шартноманинг тегишли моддасида мустаҳкамлаб қўйдик.

Хулоса қилиб шуни таъкидламоқчиманки, имзоланган ҳужжатлар Беларусь билан Ўзбекистон ўртасидаги давлатлараро муносабатларда янги босқични бошлаб беради ва Ўзбекистон Республикасининг давлат манфаатларига тўла-тўкис мос келади.

Ҳурматли депутатлар!

Бугун биз Озарбайжон, Украина ва Беларусь билан тузилган шартномаларни тасдиқлар эканмиз, бу билан Ўзбекистон халқининг сиёсий ва иқтисодий мустақиллиги сари бошланган изчил ва қатъий йўлни мустаҳкамлаймиз, республиканинг давлат мустақиллиги тўғрисидаги ҳужжатни аниқ мазмун билан тўлдиришга, Ўзбекистон давлатининг мустақил ташқи сиёсатини шакллантиришга кўмаклашамиз.

Сизларга тақдим этилган давлатлараро шартномаларни тасдиқлаш тўғрисидаги таклиф билан мурожаат қилар эканман, депутатлар шартномаларни қўллаб-қувватлайдилар ва мана шу **ғоят муҳим давлат ҳужжатларининг бутун аҳамиятини англайдилар, ҳужжатларни тасдиқлаб, мустақил Ўзбекистон билан Россия, Озарбайжон, Украина ва Беларусь ўртасида дўстлик, иноқлик ва ҳамжиҳатлик ўрнатишга муносиб ҳисса қўшадилар, деб ишонаман.**

Азиз дўстлар, ўртоқлар!

Рухсатингиз билан маърузамнинг охирги қисмида бугун Ўзбекистонда мавжуд аҳвол ва кўрилаётган чора-тадбирлар тўғрисида айтиб ўтсам.

Жумҳуриятимиз янги йўл бошида турибди. Бугунги давр — ўтган йўлга назар солиш, нимага улгурганимизу, нимага улгурмаганимизни таҳлил қилиш даври. Бу эса олдинга юриш учун куч-қувват ато этади. Одил, ҳаққоний хулосалар чиқариш имконини беради.

Ўзбекистон Президенти фармонлари ижросига оид рақамлар, далиллар қўлингиздаги ихчамгина ахборотда жамланган.

Айтиш керак: бу фармонлар ва қарорлар кўпчилик фаолларнинг меҳнати натижасида пайдо бўлди. Уларда халқимизнинг ҳоҳиш-иродаси, талаб-эҳтиёжлари акс этади.

Бизда «Аввал иқтисод, кейин сиёсат» деган тушунча бор. Лекин иқтисодни англаш, тўғри бошқариш учун нима керак? Сиёсат керак, ақл-заковат керак, маънавият керак. Шу сабабли ҳам биринчи **қадамни халқ қадриятларини тиклаш, одамлар тафаккуридаги қуллик кишанини йўқотиш, уларда ўзларига ишончни мустаҳкамлашдан бошладик.**

Ёдга олайлик: Наврўз байрами халқимизнинг шодхуррамлигига айланди. Одамлар маънавий кишанлар сина бошлаганини ҳис қилдилар. Буни ҳеч ким инкор эта олмайди. **Мусулмон дунёсига йўл очилди. Рамазон ва Қурбон ҳайитлари биринчи марта расман тан олинди. Бир пайтлар ўз халқи тақдирини ўйлагани учун қатағон бўлган улуғ зотлар номлари тикланди. Тарихимиз, маданиятимизга ўзбекона кўз билан қараш устивор бўлди.**

Энг салмоқли ва энг буюк воқеа, албатта, мустақиллик учун курашимиздир. Мен очиқ айтаман, бу масалани сизларнинг ҳукмингизга ҳавола этиш ҳақидаги фармонга имзо чекканимда бутун масъулият ва жавобгарликни ҳис этганман, бу нарсага жонимни тикканман. Бу улуғ мақсадга эришиш учун не-не машаққатли курашлардан, синовлардан ўтишни ҳам яхши тасаввур қилганман. Аммо яна бир марта такрорлаб айтаман — бу йўлдан қайтиш, чекиниш йўқ. Бу олий мақсад учун ҳаммамиз бир бўлиб, бир ёқадан бош чиқариб, ҳамжиҳатликда иш олиб борсак, албатта ўз ниятимизга эришамиз.

Кеча сессиядан олдин охирги вақтларда қабул қилинган фармонларни яна бир карра ўқиб чиқдим. Қандай хулоса, қандай та ассурот? Бирортасида ғаразли мақсад йўқ. Ҳаммаси одамлар тақдири билан боғлиқ, юрт тақдири билан боғлиқ. Ўнлаб йиллар давомида орзу бўлиб туюлган нарсалар ҳақиқатга айланаётгани менда эртанги кунга умид, ишонч уйғотади.

Тўғри, йўлимизда ҳали кўп муаммолар, қусурлар, тўсиқлар бор. Уларни олиб ташлаш вақти-соати етган. Айниқса ошкоралик йўлидан қўрқмасдан, дадил қадам ташлашимиз керак. Мана, кўп партияликка йўл очилди. «Эрк», «Бирлик» расман тан олинди. Эртага уларнинг рўзномалари, ойномалари чиқади. Матбуот майдонида ҳам рақобат бошланади. Демак, ошкоралик учун ҳам имкон яратилди.

Ҳозир миллий ойнаи жаҳонимиз ва миллий радиомизни яратиш ишлари ниҳоясига етиб қолди. Ойнаи жаҳон одамларнинг дард-ташвишлари, муаммо-масалалари, қувончу ҳаяжонларини айтадиган эркин минбарга айланади, улар фикрлаш, баҳслашиш, маънавий бойлик олиш учун зарур манбага айланади.

Энди баъзи бир бевосита **одамларнинг шароитларини яхшилаш** юзасидан қабул қилинган фармонларга тўхталиб ўтсак.

Икки йил олдин ҳар мажлис «пахта қуллиги», «пахта яккаҳокимлиги» деган сўзлар билан бошланиб, шу гап билан тугарди.

Қани бугун ким бизга шу айбни қўя олади? Ҳеч ким. Чунки пахта яккаҳокимлиги тугатилди. Режа икки йил ичида 1 миллион 200 минг тоннага камайтирилди. Келаси йилга яна камайтириш тўғрисида ўйлаб кўраяпмиз.

Олимлар Ўзбекистонда экин майдонларининг 63 фоизига пахта экилса, ҳаммаси жойига тушади деб хулоса беришган. Гарчи пахта Ўзбекистоннинг сиёсий, иқтисодий қуроли бўлишига қарамасдан, биз 63 эмас, баъзи жойларда 56 фоизга туширдик. Ноз-неъматлар кўпайсин дедик, одамлар ер олишсин, томорқа олишсин. Аҳолига оз эмас, нақд 350 минг гектар суғориладиган ердан ўлчаб берилди. Шу қарор туфайли 1,5 миллион оила, ҳаммаси бўлиб 90 миллионга яқин кишилар, инсонлар манфаатдор бўлди, кўпдан бери орзу қилган мақсадига эришди.

Одамлар уй-жой солишсин, ноз-неъматлар етиштирсин, даромад қилсинлар, бой бўлсинлар, ўшанда давлат бой бўлади, ўшанда давлат ҳақиқий давлатга ўхшайди. Қаранг, ҳозир Ўзбекистонда 700 минг янги хўжалик пайдо бўлди, шунинг орқасидан одамлар ўзининг келажак турмушини кўраяпти. Шахсий уйларни қуриш эса икки йил давомида 3,2 фоиз ошди. Бунинг нимаси ёмон?

Бу сиёсатга қарши чиққан баъзи бир эл дардидан узоқ кимсаларга халқимиз ўзи жавоб беради, албатта. Қаердадир бу фармон бажарилмаётган экан, бунинг учун Каримовнинг ёқасидан олиш керак эмас. Жойлардаги курсига ёпишиб олган раҳбару раҳбарчаларни уйғотиш учун сиз, депутатлар ҳам менга ёрдам беришларингиз керак. Мен сизларга таянишим лозим. Биргалашсак ҳар қандай тўсиқни чилпарчин қиламиз, албатта.

Ўқитувчиларга, талабаларга, ўқувчиларга, уруш ногиронларига ва бошқаларга ёрдам бериш, уларни қўллаб-қувватлаш ҳақида фармонлар қабул қилинди. Бу ишни ҳеч қачон тўхтатмаймиз. Зиёлидан, илмдан юз ўгирган раҳбар зулмат ичида қолади, келажакдан маҳрум бўлади. Оқил, доно раҳбар меҳрибон ота сингари энг аввало ана шу ҳақда қайғуриши керак. Кимдир бу икр асоссиз деса ҳам майли, гапираверсин, лекин биз бу йўлдан қайтмаймиз. Ўқитувчи, талаба, ўқувчи, келин-куёвлар, медицина ходимлари, оналар ҳақида бундан кейин ҳам, ҳар қандай оғир шароитда ҳам ғамхўрлик қиламиз, акс ҳолда бу жамиятнинг, бу давлатнинг умуман кераги йўқ.

Куни кеча давлатдан маош оладиган, давлат ёрдамига муҳтож бўлган ишчиларимизга, қарияларимизга, ёшларимизга, студентларимизга, ҳунар-техника ўқув юртларида ишлайдиган ходимларга, илмий-ўқув юртлари ходимларига, давлат корхоналари хизматчиларига оладиган ойликларини, ҳаётимизда кучаётган қимматчиликни ҳисобга олиб, 30—50 фоизга кўпайтирдик. Буни амалга ошириш учун ҳаммаси бўлиб 7 миллиард м қўшимча пул топишимиз зарур. Турмуш даражаси пасайиб кетишини кўзда тутиб, халқимизни ҳимоя қилиш йўлида шундай тадбирларни амалга оширишда олдимизда кўп ишларимиз бор.

Қишлоқларни газлаштириш, аҳолини ичимлик сув билан таъминлаш, чорва молларини кўпайтириш борасидаги фармонлар охирига етиши керак. Тўғри, ҳали жумҳуриятда Президент фармонларини тўла бажаришни таъминлайдиган механизм вужудга келмаган. Шу сабабдан «отангга бор, онангга бор» қабилида иш тутилмоқда. Яқинда мен фармонларни назорат қилиш бўлимини туздим. Жойларда ҳам ана шундай бўлимлар керак, токи хайрли ишларимиз қоғозда қолиб кетмасин.

Ўтган етмиш тўрт йил мобайнида сохта сиёсат туфайли одамларга «сизни давлат боқади» деган ёлғон ақида сингдириб келинди. Бу халқни қулга айлантириш, унинг меҳнати самарасини тортиб олиш учун қилинган. Бугун киши ўзини ўзи боқиш йўли пайдо қилинди, яъни меҳнатнинг асосий қисми ўзига қайтишига эришиш учун қайғураяпмиз. Биз тадбиркорларга йўл очиш, шахсий хўжаликларни ривожлантириш учун 1 миллиард сўм ажратиш ҳақида фармон қабул қилдик. Нега? Бунинг замирида нима бор? Ҳам халқнинг, ҳам давлатнинг тақдири бор. Лекин афсуски, ажратилган маблағлар нима учундир ўз вақтида ўзлаштирилмаяпти.

Бунинг сабабларини аниқлашимиз, яқин кунларда давлат ажратган маблағдан самарали фойдаланиш тўғрисида қўшимча тадбирлар қабул қилишимиз зарур деб ўйлайман.

Энди икки оғиз сўз пахта нархи борасида. Ахир йиллар давомида бу масалада ақат гапдан нарига ўтилмас эди. Пахта нархи 2,5 йилда 4,5—5 марта ўсди. 2200 сўм эди, 10 минг сўмдан ошди. Шу борада яна битта рақам келтираман. Сурхондарё вилояти ўтган йили 485 минг тонна пахта топшириб, 700 миллион сўм даромад қилганди. Бу йил эса 465 минг тонна, эътибор беринг, 20 минг тонна кам топшириб, 1 миллиард 20 миллион сўм даромад қилди. Ўзгариш борми? Бу пул қаерга кетади? Москвагами, Тошкентгами, халққами? Бугун ҳамма вилоятларимиз ана шундай имкониятга эга бўлишди. Демак, бу борадаги фармонлар кучли, қудратли, тирик экан деган хулоса қилишга ҳаққимиз борми?

Бошқа бир кичкина мисол. Келин-куёвларга мебелни арзонроқ сотиш ҳақида фармон чиқарган эдим. Айримлар буни обрў топиш учун қилинди, дейишди. Агар обрўга зор қолинса, уни топишнинг бошқа йўллари кўп. Бу фармон замирида ўзимнинг ҳам болалигим бор. Ерда, бўйранинг устида чалқанча ётиб дарс қилганмиз. Бугун ҳам стол-стул, мебель кирмаган уй озми? Мен янги оилага маданият белгилари, тараққиёт белгилари кириб боришини назарда тутиб, ўша фармонни чиқарганман. Кимки уни қатъий бажараётган бўлса, раҳмат, кимки унга риоя қилмаса, бу ҳолни халққа ҳурматсизлик, келажакнинг кўзини ўйиш деб биламиз.

Мен мана шундай ички томонларини айтмасликка қарор қилгандим. Аммо вақт, айрим мулоҳазалар шунга мажбур этди. Чет эллик тадбиркорларни чорладик, қанча қўшма корхоналар вужудга келмоқда, хориждаги ватандошларимиз билан бирлашдик. Бирортасининг ортида Каримовнинг шахсий манфаати йўқ. Ҳаммасининг замирида Ўзбекистон манфаати, Ўзбекистон тақдири бор.

Ўз манфаатини юқори қўйадиган одам сиёсатга яқин келмаслиги керак. Нуқул кўрин тўйғазишу пўрим кийиниш мақсадида юрган шахс учун катта ишларга бош суқишнинг ҳожати йўқ.

Мана, ёшларнинг ҳарбий хизмати бўйича жиддий қадамлар ташланаяпти. Ўзимизнинг Мудофаа вазиримиз бор. Энди кимдан сўрашни биламиз. Ўзбекистон ўзининг олтинига ўзи эгалик қила бошлади. Бойликларимизга ниҳоят хўжайин бўлдик. Дунё энди жаҳон харитасида мустақил Ўзбекистон мамлакати пайдо бўлаётганлигини ҳис қилмоқда. Бунга кейинги вақтдаги халқаро муносабатлар ҳам мисол бўлади.

Олдимизда бошқарув системасини такомиллаштириш масалалари ҳам турибди. Ўтган сессияда мен иқрор бўлган камчиликлар, баъзи бир хатоларга йўл қўйганимни такрорлаб гапиришимнинг ҳожати йўқдир. Энди бу сўзларни ҳаётга амалда татбиқ қилишимиз лозим. Бу ишларнинг ҳаммасини сиз, ҳурматли халқ вакилларига таяниб бажаришимиз мумкин. Ҳар хил бўҳтон гапларни — депутатлар белгиланган муддатдан олдин тарқатиб юборилади, деган гапларни фақатгина орамиздаги ишончни йўқотишга уринадиган, адоват уруғини сепадиган ғаламислар тарқатаяпти.

Яна бир масала. «Пахта иши» билан қамалган кишиларнинг тақдирини қайтадан кўриб чиқиш пайти келди.

Ҳурматли депутатлар, азиз дўстлар!

Яқинда мен бир қатор вилоятларда бўлдим, одамлар билан учрашдим, халқ қандай яшаётгани, нималар ҳақида ўйлаётгани, шахсан мендан нима кутишаётгани, қандай фармонлар қабул қилиш ҳақида суриштирдим, қизиқдим.

Ҳозир одамларнинг асосий ташвиши битта: қишдан қандай чиқамиз, бизни нима кутаяпти, мустақиллигимиз хавф остида қолмайдими, деган саволлар.

Жойларда гарчи оз бўлсада, кунни ўтказиш учун етарли озиқ-овқат ва бошқа маҳсулотлар бор. Аммо назорат суст. Кимлардир халқ ризқрўзи ҳисобига бойишмоқда. Нарх устига нарх қўймоқда, нарсани ҳам яширмоқда. Бундай жиноятчиликка бефарқ қаралмоқда.

Вилоятлардаги учрашувлардан кейин жиддий бир ҳужжат қабул қилдик. У асосан нархлар ошиши, эркин нархлар ёпирилиб келиши, пул қадрсизланиши шароитида аҳолини ҳимоя қилишга қаратилгандир.

Биз биринчи галда: аҳолига талон бўйича сотилаётган маҳсулотларни қатъий назорат қилиш ва одамлар кераклик нарсаларни олишларини таъминлаш;

— бор маҳсулотни ўзимизнинг одамларга етказиш ҳамда четдан келиб қилинаётган талон-тарожларга чек қўйиш, ички бозоримизни қўриқлаш мақсадида купон тайёрлаш;

— иқтисодий жиҳатдан синиб бораётган хўжаликлар, корхоналарни тугатиш ва улар ўрнида фермер, деҳқон хўжаликлари, жамоа хусусий мулкчилигини барпо қилиш;

— давлат маблағи ҳисобига кун кўраётганларнинг маошларини ошириш, хўжалик соҳасида ишлайдиганлар маоши чегарасини олиб ташлаш;

— аҳолини озиқ-овқат, халқ истеъмол моллари билан таъминлашнинг аниқ режаларини белгилаш;

— чет эл валюталарини ўзимизнинг бозоримизга эркин олиб кириш ва қўлимиздаги пулни валютага эркин алмаштириш сингари ўйлаб масалаларни қўйдик ва узил-кесил хулосалар чиқардик. Натижаси яқин кунларда сезилиб қолади, деб ўйлайман.

Ҳозир бутун диққат-эътиборни қишда ёпирилиш мумкин бўлган очарчилик олдини олишга қаратганмиз. Бугун халқимизни ишонтириб айтиш мумкин, бу даҳшатни енгиш йўлларини топдик, топаяпмиз. Ҳеч қандай мишмишлар, ғов-шуввурларга, ваҳимага асос йўқ.

Шу ўринда яна бир нарсани таъкидлаб ўтмоқчиман. Кимлардир бизни рус тилида сўзлашувчи халққа қарши қўймоқчи. Бу катта ўйин. Шундан эҳтиёт бўлишимиз керак.

Азиз дўстлар!

Мен бугун ҳар бир фармон ҳақида, унинг моҳияти ҳақида алоҳида тўхталмадим. Фақат шуни айтмоқчиманки, халқим олдида, сизларнинг олдингизда виждоним ҳам, дилим ҳам пок. Мана шу ерга чиқиб «Республикамиз халқига садоқат билан хизмат қиламан...» қасамёд этганман. Ана шу қасамдан чекинганим йўқ, хиёнат ҳам қилганим йўқ.

Қасамёдга содиқман, содиқ бўлиб қоламан.

Эътиборингиз учун раҳмат!

• Муҳокама минбари

ҲУҚУҚИМИЗ—ИМКОНИЯТИМИЗ

Ёш болаларнинг нохуш ва қўрқинчли нарсалардан ўзларини олиб қочишга зўр бериб уринишларини пайқаганмисиз ҳеч? Бундай пайтларда улар кўзларини қўллари билан яширадилар ёки тескари ўгирилиб оладилар. Улғайгач ҳам айрим кишилар ана шу болаларча одатни сақлаб қоладилар. Кўзингни юмдингми ёки тескари ўгирилдингми, ҳеч қандай ташвиш йўқ, ҳаммаси жойида бўлади. Энди ҳаётга ана шундай муносабатда бўлиш одат тусига кириб бораётган, бу давлат сиёсати даражасига кўтарилган бутун бошли бир мамлакатни кўз олдингизга келтиринг-а. Сиз билан биз шундай мамлакатда яшаяпмиз, шу мамалакатнинг фуқароларимиз.

Тўғри, ҳозир вазият ўзгараяпти. Аммо қарашларни, муносабатларни ўзгартиришнинг ўзи бўлмаяпти, ҳамма ҳам у ёки бу борадаги ўзгаришларни хоҳлайвермаяпти. Кўзни очиш — қаерга етиб келганимизни кўриш демак, шароит эса хурсанд бўларли аҳволда эмас. Гўё илгари мутлақо бўлмаган муаммолар устимизга тўхтовсиз ёғилиб қалбимизда оғриқ пайдо қилмоқда, жиддий ва оғир шароитларни туғдириб, тезроқ ҳал этишни талаб қилаётир. Жамиятнинг энг ночор, камбағал қатлами чекига тушаётган муаммолар айниқса оғир, устига-устак бу қатламнинг аксарияти ногиронлардир. Бизнинг мамлакатимизда ногиронлар шу қадар кўпки, уларнинг сони атайлаб камайтириб кўрсатилади. Уларга тааллуқли муаммолар билан шуғулланувчи давлат тизимлари тез кўпайиб бораётган ногиронларнинг ҳаммасини тўла қамраб ололмаётганига анча бўлди. Ногиронликнинг олдини олиш иш жойларидаги техника хавфсизлиги чораларидан иборат, холос. Туғма ногирон болаларни табобат йўли билан соғайтириш борасидаги камчиликлар ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Бу муаммолар ечими ўз ҳолига ташлаб қўйилганлиги ўз халқига нисбатан давлат жиноятчилигидир. Ҳамон ногиронлар муаммосини ҳал этишни давлатнинг ўзи эплай олмас экан, бунинг ечимини биз, ногиронларнинг ўзига қўйиб беришсин.

Ўзбекистон ногиронларининг ташаббускор гуруҳлари кўп йиллардан бери жумҳуриятдаги қарийб ярим миллион ногиронни бирлаштиришга даъват этилган жамоат ташкилоти тузишга уриниб келдилар. Бундан кутилган мақсад уларнинг ҳуқуқларини ҳимоялаш ва ижтимоий муҳофаза қилишнинг долзарб муаммоларини ҳал этиш эди. Аммо уларнинг ҳамма саъй-ҳаракатлари ҳокимиятнинг мавжуд давлат тизмалари бюрократик босқони остида эзиб келинди. Вазирлик ва идораларнинг темир-бетон деворларини тешиб ўтишнинг ўзи бўлмайди. Жумҳурият Президентининг фармони эса Ўзбекистон ногиронлари жамиятини тузиш масаласини бир зумда ҳал этди. Йўл очилгандек эди. Бироқ таъсис анжуманнинг тантаналари тиниши билан ўз жамоат ташкилотига эга бўлган ногиронлар яна ўша эски ҳаммом, эски тослари билан қолавердилар. Муаммолар қандай бўлса, ўшандай турибди. Илгари ногиронларни одам ўрнида ҳисобламай, қўл силтаб келишган бўлса, энди бизга тахминан шундай уқтиришаяпти: «Ҳа, сизлар мавжудсизлар, ногиронларнинг муаммолари ҳам бор нарса, лекин энди сизларнинг жамиятингиз тузилган, ўша ерда эплаганингизча ўз ёғингизга ўзингиз қовурилаверинг». Бошқача қилиб айтганда «Чўкаётганни қутқариш — ўша чўкувчининг иши».

Бугунги кунга келиб Ўзбекистон ногиронлар жамияти расман рўйхатга олинди, ўзининг юмалоқ муҳрига эга, банкда ҳисоб ҳам очилган. Ҳатто, шу ҳисобга бир ярим миллион сўм пул ўтказишни ҳам ваъда қилишди. Бу пулни жумҳурият жамиятнинг устав жамғармаси сифатида ажратган эди. Аммо бизнинг бугунги аҳволимиз шундайки, ярим йилдан бери на ўз биномиз, на маблағимиз бор. Тошкентнинг «Меҳрибонлик» жамиятига раҳматки, бизга бошпана берди, бир амаллаб кун кўриб туришимиз учун имкон яратди. Ўзбекистон ногиронлар жамияти мутасаддилигига даъват этилган муассисларимиз ва мансабдорларимиз тутаётган йўл равшан — уларнинг биз билан ишлари йўқ, очиғи, биз билан шуғулланишни истамайдилар ҳам. «Ўзбекистон жумҳуриятида ногиронларни ижтимоий муҳофаза қилиш тўғрисида Қонун» лойиҳаси ногиронлар ташкилотлари вакилларининг иштирокисиз тайёрланаётганлиги ҳам шундан далолат бериб турибди. Бу беморнинг касалини табобатга мутлақо алоқаси бўлмаган кишилар томонидан аниқлаш ва муолажа белгилаш деган гап эмасми, ахир?! Жумҳурият қонуни лойиҳаси билан Иттифоқ қонуни таққосланса, ногиронлар муаммоларига оид қандай ишлар ҳақида гап бораётганлиги, умуман тушунарсиз. Жумҳурият қонуни лойиҳаси Иттифоқ қонунидан андишасизларча тўғридан-тўғри кўчирилиб олингани устига энг муҳим жойлари тушириб қолдирилган. Чунки, СССР Қонунининг 5-моддаси жумҳурият қонуни лойиҳасига учдан икки қисми қисқартириб кўчирилган. Ҳолбуки, тушириб қолдирилган бандлар ногиронларнинг туб манфаатларига бевосита тааллуқлидир: «Давлат идоралари, шунингдек, мулк ва хўжалик юритиш усули қандай бўлишидан қатъий назар корхона, ташкилот ва муассасалар ногиронлар манфаатига тегишли масалаларни ҳал этиш чоғида ногиронларнинг жамоатчилик ташкилотлари вакилларини тегишли қарорларни ишлаб чиқиш ва қабул этишга жалб этадилар.

Ногиронлар ва уларнинг қонуний вакиллари ўз манфаатларига бевосита тегишли қарорларни қабул қилишда қатнашиш ва зарур ахборотларни олиш ҳуқуқига эгадирлар». (СССР Қонунининг 5-моддаси, 2 ва 3-бандлари).

Шу тақлид биз ногиронларнинг бутун ҳаётимиз давомида олдимизда кўндаланг бўлиб келаётган муаммоларни ҳал этишда қатнашиш ҳуқуқидан маҳрум қилмоқдалар. Юқорида келтирилган мисолда гап ногиронлар муаммоларини бевосита амалий ҳал этиш ҳақида бораётганлигини алоҳида таъкидлашни истар эдик. Бироқ қонун лойиҳаси масаласига қайтамиз. Унинг бош манбаи (СССР Қонуни) сингари лойиҳа ҳам жумҳуриятнинг амалдаги қонунларига асосланган хайрли тилаклардан иборат бўлиб, уларнинг кўпчилиги бор ҳақиқатга мутлақо мос бўлиб тушмайди, моддий-техник асосга эга эмас. Чунончи, қонун лойиҳасининг «Ногиронларни тиббий, касбга яроқли ва ижтимоий тиклаш» тўғрисидаги III қисми бизнинг бугунги ночор табобатимиз шароитида ўта шубҳали туюлади. Ногиронларга ва уларнинг ташкилотларига яратиб бериладиган имтиёзлар хусусидаги қоидалар тўлақонли эмас. Ногиронларга, уларнинг ташкилотларига моддий-техник, инсонпарварлик борасида кўрсатган ёрдамлари эвазига корхона ва ташкилотларни рағбатлантириш бобида ҳам ҳеч қандай янгилик йўқ. Ўзбекистон жумҳурияти қонунлари белгиланган солиқ солиш тўғрисидаги қоидаларга орқа қилиш қонун лойиҳасининг 15-моддаси мазмун-моҳиятини йўққа чиқаради. Чунки солиқ солиш тўғрисидаги мавжуд қоидалар манфаатдорликни таъминлайди, деб бўлмайди.

Қонун лойиҳасининг яна бир ўзига хос жиҳати эътиборни жалб этади. Гап аниқ тушунчалар (масъулият меъёри, амалга ошириш воситаси, бевосита ҳуқуқий кафолат)га кўчиши билан аниқ ва муҳим бир фикрни баён этиш имконини бермайдиган ва шунинг оқибатида турли суиистеъмолларга йўл очадиган умумий иборалар бошланади. Тўғри, битта қонунда ногиронлар муаммоларининг ҳамма жиҳатларини қамраб олиш мумкин бўлмайди, зотан ҳозирги босқичда бунга эҳтиёж ҳам йўқ. Солиқ солиш, нафақа таъминоти, имтиёз ва пул билан таъминлаш, меҳнат, касбга тайёрлаш, таълим тўғрисидаги мавжуд қонуний ҳужжатларга ўзгартириш ва тузатишлар киритиш зарур. Бу иш ногиронлар аҳволини ўнглаши учун эса уларнинг ўзлари бевосита иштирок этишлари керак. Биз мутлақо яроқлимиз, бундан ташқари табиатимизга кўра биз бошқа кўпгина соғлом кишиларга қараганда анча ғайратли, ҳаракатчан, чидамлимиз. Ўз муаммоларимизни ҳал этишдан манфаатдор бўлишимиз хусусида эса сўз бўлиши мумкин эмас. Бунинг устига ногиронликка оид масалаларда биз иқтидорлироқмиз. Чунки бизнинг билимимиз бошдан кечирганларимизга ва шахсий тажрибамизга асосланган. Буларни ҳисобга олмай туриб бизнинг муаммоларимизни ҳал этиб бўлмайди.

«Ўзбекистон жумҳуриятида ногиронларни ижтимоий муҳофаза қилиш тўғрисида Қонун»нинг асосий камчилиги шуки, у биз ногиронларнинг манфаатимизга тааллуқли мавжуд ҳамма масалаларни ҳал этишда қатнашиш ҳуқуқини бермайди. Қонун лойиҳаси ҳозир юз минглаб ногиронлар яшаб турган шарт-шароитларни енгиллаштириш ўрнига, аксинча янада чеклаб қўяди. Биз бундай аҳволга рози бўлмаймиз, рози бўлолмаймиз ҳам. Етар бас, қуруқ ваъдалардан, раҳм-шафқат тўғрисидаги ниҳоясиз муҳокамалардан, хўжа кўрсинга уюштириладиган хайрия тадбирларидан тўйиб кетдик. Ҳеч кимдан ҳеч қандай ёрдам кутишнинг ҳожати йўқ. Агар биз бугун ўз тақдиримизни ўз қўлимиз билан ва мавжуд бошқа имкониятларимиз воситасида ўзимиз яратишга киришмас эканмиз, камситилиш тамғаси ва боқимандаликдан ҳеч қачон халос бўлолмаймиз. Шундай қилмасак, бундан буён ҳам бизга гўё ачингандек бўладилару шу билан бир вақтда юзимизга тупираверадилар, арзимаган хайр-садақа бериб, раҳм-шафқат ва хайрия акциялари ҳақида бутун дунёга жар солишда давом этаверадилар.

Эътироф этиш керакки, бизда ногиронлар ҳақида қайғуриш деб аталувчи саъй-ҳаракатларнинг ҳаммасини ёппасига қоралаш адолатдан бўлмайди, албатта. Ижобий мисоллар ҳам йўқ эмас.

Ўзбекистон ногиронлар жамияти аллақачон жамиятнинг фаол аъзосига айланган. Бизни нафақат ўзимизнинг муаммоларимиз, балки бугунги кунда Ўзбекистон жумҳурияти олдида турган ҳамма қийинчиликлар ғоят ташвишлантиради. Ўзимизга тааллуқли муаммолардан ташқари ечимини кутаётган кўплаб жиддий оғир ва мураккаб масалалар мавжудлигини тушунамиз, биламиз. Биз ҳаммамиз шоҳиди бўлиб турган бугунги вазиятда ҳеч бўлмаса ўз муаммоларимизни ҳал этишда фаол қатнашмоғимиз керак.

Ўзбекистон ногиронлар жамияти ўзи учун тайёр ечимларни, ногиронларни соғайтириш дастурини тузиб амалга ошириш учун жумҳурият жамғармасидан катта маблағ ажратилишини талаб этмайди. Бизга имкон беринг. Тирикчилигимиз учун маблағни ўзимиз ишлаб топамиз, бизга ҳуқуқ беринг— ўз муаммоларимизни ўзимиз ҳал этамиз ва бошқаларга ҳам кўмаклашамиз. Ҳозир эса муаммоларимизни ҳал этишда қатнашиш учун бизда на ҳуқуқ, на имконият бор. Муҳокама учун эълон қилинаётган қонун лойиҳаси ҳозирги вазиятда муаммоларимизни ҳал эта оладиган тақлидда ўзгартиришлар киритишга қодир эмас. Асосий иллат шундаки, керакли муҳим қарорлар ёки кечикиб қабул қилинади ёки бу қарорларни амалга ошириш йўриқлари меъёрига етказиб пухта ўйланмаган бўлади.

Ишонамизки, бизнинг додимизни эшитдилар ва ногиронлар учун, балки, ягона бўлган имкониятни яъни шунчаки яшаш эмас, шу билан бирга жамиятнинг тўлақонли аъзоси, жумҳурият учун нафи тегадиган инсонлар бўлиш имконини берадилар. Ўзбекистоннинг мустақил декларацияси ҳамда жумҳуриятимиз халқларининг озодлик ва демократия юксакликлари сари танлаган машаққатли, аммо ягона тўғри йўли бунга кафолатдир.

Ўзбекистон ногиронлар жамияти марказий бошқаруви топшириғи билан С. УБАЙДУЛЛАЕВ, И. ЛОССКИЙ, В. УСАЧЕНКО, Л. КРЮШИН.

* * *

Ушбу мақола учун тўланадиган қалам ҳаққини Ўзбекистон ногиронлар жамияти жамғармасига ўтказилишини сўраймиз.

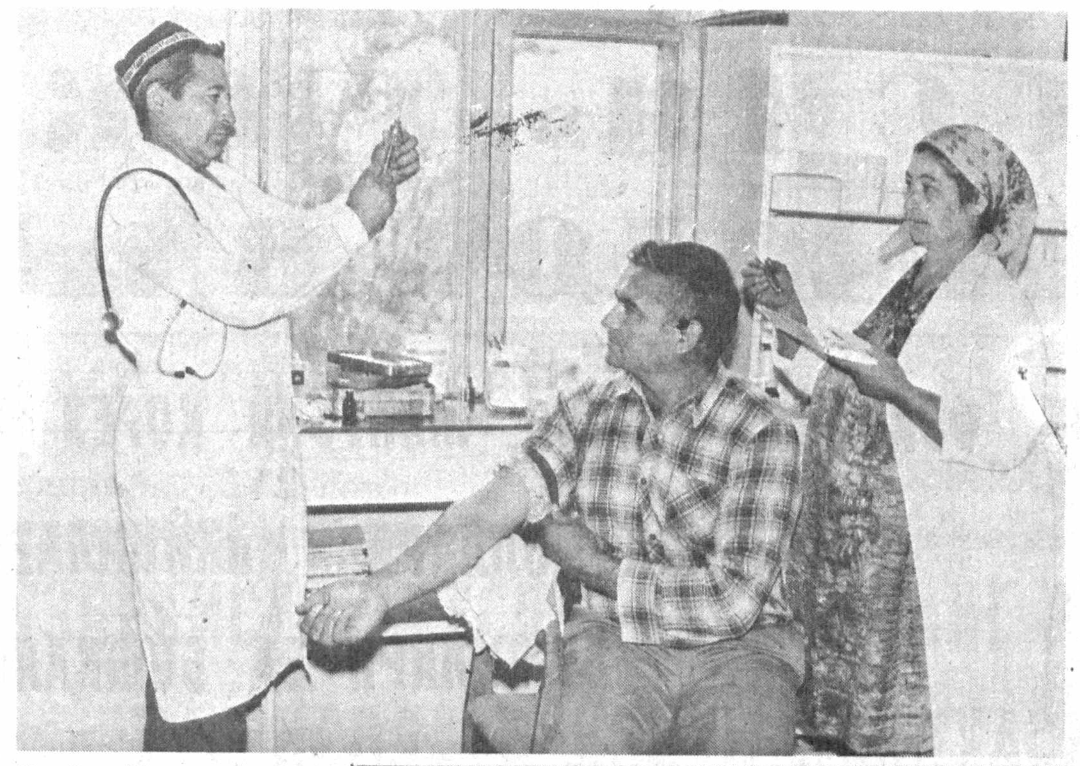

Испай — Бўстонлиқ тоғлари орасидаги бу қишлоққа боришингиз қийин. У Тошкентдан тахминан 120 км узоқда жойлашган. 75 та оила яшайдиган қишлоқда 1987 йилгача тузукроқ даволаш муассасаси ҳам бўлмаган.

Тиббий ходим Омонбой Маҳкамов ўз қўли билан кичкина даволаш пункти очди. Аммо бу ердаги рация гоҳ ишлаб гоҳида ишламайди. Телефон эса 7 км узоқдаги қишлоқда бор, холос. Керак пайтда на тез ёрдам на вертолёт чақириб бўлади. Бу хатарли ҳолдир.

СУРАТДА: О. Маҳкамов беморга биринчи ёрдам кўрсатаяпти.

С. ВЕЛИЧКИН олган сурат.

АКСИ САДО

ЭҲСОН БЕБАҲОДИР

Салом, ҳурматли таҳририят! Биз оиламиз билан «Халқ сўзи» рўзномасида «Савоб ишга даъват» рукни остида босилган мақолани чуқур ҳамдардлик билан ўқиб чиқдик. Раҳмат сизларга!

Ёшим 28 да. Учта болам бор, Пойтуғ нон комбинатида новвойман. Умр йўлдошим тўқув комбинатида ишлайди. Биз оиламиз номидан Темурнинг соғайиб кетиши учун 50 сўм пул жўнатаяпмиз. Оз бўлса ҳам қутлуғ ишга бир хайрли томчи бўлиб қўшилишини истаймиз.

Муҳаммаджон АБДУЛЛАЕВ.
Андижон вилояти

* * *

Ҳурматли «Халқ сўзи» жамоаси!

Ушбу 5 сўм пулни Темуржоннинг соғлиғини тиклаш учун жамғарма банкига топширишингизни илтимос қиламан. Ҳозир касалхонада даволаниб ётганлигим сабабли ўзим юбора олмадим.

Комилжон ОЧИЛОВ.
Тошкент шаҳри.

ТАҲРИРИЯТДАН: Хатлар муаллифлари юборган пулларни эълон қилинган махсус ҳисобга ўтказдик. Лекин фурсатни ўтказмай, ҳар ким ўз эҳсонини алоқа бўлими орқали ўзи юборгани соз.

Бизга жуда кўп саховатпеша юртдошларимиз ҳам қўнғироқ қилиб ўз ёрдам пулларини ўтказиш учун Темурни асраб қолиш мақсадида очилган ҳисоб рақамларини сўрашмоқда.

Уни яна эслатамиз:

ТОШКЕНТ ШАҲРИДАГИ 8297-НОМЕРЛИ ЖАМҒАРМА БАНКИ, 28564-СЧЁТ.

• Қалам учида алам

«ГЎШТ КЕРАКМИ? МАРҲАМАТ!»

Жума куни эрталаб қизим: «Ая, сутли ош пишириб беринг,» — деди. Хўрлигим келди: сутли таомни яхши кўрадиган гўдаккинам. Мактабга чиққанингдан буён югур-югурлар билан ширгуруч қилиб бериш ҳам ёдимдан чиқиб кетибди.

Шанба эрталаб ваъдамга мувофиқ идиш кўтариб Бешёғочга йўл олдим. Соат миллари 7.15 да эди.

Ё тавба, шу атрофдагилар менга ўхшаб яқин-орада сут олмаган эканми? Боши-учи йўқ калавадай ўралашиб турган одамларнинг кўпчилиги иккитадан идиш кўтариб олган. Навбат талашиб ёки кимдир навбатсиз олдинга ўтгани учун кўтарилган жанжалларга унча энсам қотмай қўйиган. Ҳаммаям: «Ишқилиб, менга етмай қолмасинда!» —деган ташвиш билан жонсарак. Ниҳоят, бизнинг ҳам насибамиз (худо хоҳласа) идишга қуйилди. Уйга келганимда, соат йигирма дақиқа кам тўққиз эди.

Бугун кўп ишга улгуриш керак. Нонуштадан кейин ёнимиздаги озиқ-овқат магазинига йўл олдим, ой охирлаяпти, талонга бериладиган нарсалар учун навбатга турдим. Жуда қизиқмиз-да! Олдимизда турган одамга сотувчи: «Гўшт йўқ», — деганини эшитиб турсак ҳам, ўзимиз яна сўраб кўрамиз: «Гўшт борми?» «Йўқ». «Қачон бўлади?». «Билмадим. Келса, сотаверамиз». Мен ҳам ушбу савол-жавобдан кейин кўнглим жойига тушгандай, бир халтачадаги майда-чуйдага қирқ сўмча тўлаб уйга қайтдим.

Кейин... йўл-йўлакай иккита майишиб кетган пойабзални устага миннатдорчилик билан топшириб, яна Бешёғочга — газмоллар магазинига йўл олдим.

— Биринчи марта келишим. Ярим метр ҳам мато олганим йўқ, — дея сотувчига қоғозни узатдим.

— Буни қаердан беришди? — талоннинг орқа-олдини ўгириб зардали сўради ҳожатбарорим. — На муҳри, на оила аъзоларининг сони бор. ЖЭКка тўғрилатиб, душанбада келасиз.

— Шуни ЖЭКдан беришган... Душанбадан яна ишда бўламан. Озгина чит зарур...

— Қоғозингизни ўнглатиб келинг.

ЖЭКка чопдим. Бошпутлар билан шуғулланадиган аёл ўтирибди. Муддаомни айтдим.

— Муҳр бошлиқда, шу атрофда юрибди; — деди у.

Ташқи дарвозанинг олдида кута бошладим. Худди шу пайт мен турган жойдан йигирма метрлар наридаги темир дарвозалар ичига — озиқ-овқат магазини омбори ҳовлисига орқаси билан тисарилиб кираётган машина диққатимни тортди. Уни кутиб тургандек, ичкаридан одамлар чиқишди ва лаҳзалик мулоқотдан кейин ўша жойдаги катта музхонадан нимталанмаган қўй гўштини олиб машина орқасига жойлашди. Шу лаҳзада... эрталабдан буён болаларимни уйга қамаб навбатма-навбат юрганим, уларнинг кун санаб етишгани — дам олишнинг ярми шу тақлид самарасиз ўтгани аламидан титраб кетдим. Тўғри машинанинг олдига боришга у ердаги девдай-девдай йигитлардан қўрқдим, рости. Олд томондан магазин ичига кирдим ва бошлиқни сўрадим. Важоҳатим бошқачароқ экан шекилли, анча-мунчага парво қилмайдиган сотувчилардан бири директор ўринбосарини бирпасда топиб келди.

— Ойнинг бошида гўшт учун талон ёздириб олганман. Уч марта навбатга турдим. Ё гўшт тугайди ёки менинг вақтим. Бугун эрталаб ҳам одамларга гўшт йўқ дединглар, орқадан қулоч етмас танани машинага босиб кетишаяпти...

Ўринбосар қандай қилиб бўлмасин, овозимни ўчиришга уринарди.

— Гўшт керакми? Олмаганмидингиз? Юринг, мен ўзим... У ёқдан тўйга сотилди...

— Тўйга неча кило сотилишини яхши биламиз. У — камида бешта тўйнинг гўшти эди. Чақани тангага улаб кун кўраётганлар нима қилади? — томоғимга титроқ ёпирилиб келарди.

— Ҳозир, ҳозир... гўшт чопилмаган эди... сотувга чиқарамиз... Сизнинг қоғозингиз қани?

Магазиннинг шундоқ биқинига жойлашган уйимизга кириб чиққунимча беш дақиқа ўтдими-йўқми... йўл-йўлакай гўшт олганидан хурсанд аёлларга, гўшт келганини бир-бирига дараклаётганларга дуч келдим. Эҳ, йиғласанг, йиғласанг... Аммо сенга фақат ўзинг кабилар қўшилади, тушунади.

Киришимни пойлаб тургандек, ҳалиги эркак ёнимга келди, қўлидаги халтачада — гўшт.

— Мана, икки кило, — деди у. — Энди ишингиз бўлса, ўзимга келаверинг.

Юрагимга ниш урилгандай бўлди.

— Гап фақат мендами?

«Бу воқеани одамларга айтиш керак. Ахир мен ҳам индамай, шу қони силқиётган латтанамо гўштни олиб кетаверсам, ҳалиги орқадан келганлардан нима фарқим бор?» — кўнглимдаги аёвсиз курашда ғолиб чиқолмадим.

Директор ўринбосари — қаршимдаги кап-катта эркакни ҳижолатга қўйишга ботинолмадимми (лекин улар бизни ўйлашмайди-ку!) ёки ҳар куни иложсиз ишим тушадиган магазин ҳодимларига хунук кўриниб қолишдан қўрқдимми...

Нетай, икки карра Маккаи Мукаррамани зиёрат қилган бобомни кўчада ювиқсизларга калтаклатган, биз — фарзандлар абад меҳрига тўймай қолган отамни икки сменалаб ишлатиб, умрини меҳнату заҳматга кўмиб юборган замонни мақтаб-мақтаб топганим мана шу — кафтимдаги талон. Тақдирим шу талон билан қаршимда мени ҳам ҳаром-харишга шерик қилиб турган одам кабилар «саховати»га чирмаб ташланган. У ҳатто юзимга тупурса ҳам (бу ҳақоратнинг шакллари кўп-ку!), мен оппоқ рўмолчам билан артиб, унинг кўзларига мўлтираб қарашга мажбурман. Агар шундай қилмасам, тирикчилигим ўтмайди, болаларимга бозордан осмонга сапчиган нархда егулик олиб келолмайман, кийинтиролмайман норасидаларимни, оч-яланғоч қолишади. Чунки мен — халқман...

Уйга қайтдим. Йўл-йўлакай кўнглимдаги бир овоз: «Отиб юбор қўлингдагини!» — деб исён қиларди. Лекин бунинг уддасидан чиқолмадим. Демак, навбатдаги ҳақоратга ҳам кўндим.

Эшикни очишим билан ўғилчам югуриб келди, юзимга қаради-ю, чеҳрасидаги қувонч сўнди: «Аяжон, сизга нима бўлди?»

Менинг дилимдан ўтдики:

Ўғлим, авлод-аждодларинг
қутлуғ кунлар тўш еди,
Эл-юрт бўлиб, тўйлар
қилиб, қўй-молни қўш-қўш
еди.
«Олинг-олинг!» «Сиздан
бўлсин!» — ўртада сарсон
илик,
Ўзга косага суқланмай,
феълу кайфи хуш еди.
Кимга қабон, кимга илон,
қисқичбақа кимга ризқ,
Менинг қийғир кўзли
болам, боболаринг қуш еди.
Анор юзлар авлодиман,
юзларимда ранг йўқдир,
Мени сонсиз кўзлардаги
дарду фаромуш еди.
Милёнларнинг қисматини
жиз-биз қилиб қовуриб,
Комфирқанинг даври деган
босиринқи туш еди.
Икки қизил червонлик
гўшт — чидаганга чиқарган,
Камбағалнинг чўнтагибоп
расталардир бўш... еди!
Зийрак болам, бугун
кўнглим тубларига тош
тўлдир,
Эй-воҳ, онанг виждонини
икки кило гўшт еди...

Муҳтарама УЛУҒ қизи.

МУШТАРИЙ СЎЗ СЎРАЙДИ

ОЗОДЛИК ОБИДАСИ

Сайёрамиздаги ҳеч бир озодлик обидаси енгил-елпи қурилган эмас. Улар тарих оша ўз мазмуни ва кўркини сақлаб қоладиган шаклда муқаддас зиёратгоҳ ва васиятнома хизматини ўтамоқдалар. Бу иш шошма-шошарликни ёқтирмайди.

Оврупога дарча очган Пётр I халқига ёқмаган қанчадан-қанча ишлар қилган бўлса ҳам, руслар уни абадул-абад шуҳрат отига миндириб қўйдилар. Испан ва Португалия босқинчиларига қарши курашган ва озодликка эришган Лотин Америкасининг миннатдор эллари ўз қаҳрамонларига бирин-кетин шоҳона обидалар ўрнатдилар. Булар орасида ясалган ҳайкаллардан тортиб ўйилган тоғ қояларигача бор.

Шу кабилардан ўрнак олиб, республикамиз пойтахтининг Мустақиллик майдонида қурилажак «Озодлик» обидасидан менинг умидим катта. Бу ёдгорлик аввало ҳашаматли бўлмоғи лозим. Қолаверса, унинг мазмунидан асрлар бўйи озодлик учун курашган, бу йўлда ўлимга тик боққан халқимизнинг асл фарзандлари бўлмиш аёл ва эркак қаҳрамонлар, мустақиллигимизнинг моддий ва маънавий заминини яратган олимлар, халқ юрагидаги гапни тик айтиб элни уйғотган шоир ва ёзувчилар, айниқса, 30-50 йилларда қаҳрамонона фаолият кўрсатган «Яширин ташкилот» аъзоларининг номлари ва сиймолари (бу ҳақдаги маълумотлар ДХҚ архивида бисёр) ўз рамзини топмоғи керак. Юқорида номлари айтилган ва айтилмаган эрк курашчилари сиймолари шундай мазмунда яратилиши кераккки, уларни кўрган авлодлар бу муқаддас обида зиёратидан сўнг қалбларида ғурур ва журъат ҳис этсинлар. Озодлик обидаси «ёв келганда ботир кўпайсин! Чақириғи авлоддан авлодларга кўчиб юришга хизмат қилсин.

Озодлик обидасининг асосига келсак, уни Чолкесар қизил гранитию Ахча базальтидан ясамоқ керак. Оз миқдорда Ғозғон ишил мармаридан ҳам фойдаланилса, обиданинг зеболиги янада ошади. Меъморчилик қурилиши эса тарихий-миллий анъаналаримиздан озиқланади, деб ўйлайман.

Мирмажид ЗОКИРОВ, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган геолог, геология-минерология фанлари доктори.

ИНСОНИЙЛИК ЎЛМАСИН

Янгибозорлик Иброҳим отанинг фожиаси ҳар бир ҳамиятли кишини сергак торттиради. 90 ни қоралаб қолган бу отахоннинг на ўғли, на қизи, на бирор қариндоши бор. Ўзига тўқ қўшнилар хўжаликнинг марказий қасабасидан данғиллама уй-жойлар қуриб кўчиб ўтишган. Отахон хилватдаги ярим хароба ҳовлисида якка-ёлғиз қолиб кетаверди. Ҳатто оби-ёвғони, кир-чиридан хабар олиб тургувчи кимса ҳам топилмаган. У узоқ вақт ўзининг сўнгги йўли учун мисқоллаб йиққан йирик қийматли пуллардан иборат 3 минг сўм пулига инониб яшади. Афсуски, бу пул ҳам унга насиб этмади. 50 ва 100 сўмлик қийматдаги пуллар алмаштирилгани отахонга орадан икки ой ўтгачгина маълум бўлади. Демак, Иттифоқ ҳукуматининг бу «ўйини»дан ҳам шу каби бева-бечора, қари-қартанглар жабр кўрди, олғирлар эса бир тийинини ҳам қолдирмай саранжомлаб олишга улгуришди. «Ҳокимга — ҳолва, етимга—калтак», дегани шу эмасми?

Дард ва куюнчаклик руҳидаги бу гаплар «Меҳр-шафқат ва саломатлик» жамғармаси Хоразм вилоят ташкилотининг 11 конференцияси минбаридан туриб айтилди. Конференция иштирокчилари меҳр-оқибат ва мурувват нафаси уфуриб турган жамиятгина бахтиёрликдан баҳраманд эканини таъкидладилар. Шу фактга доир ютуқ ва камчиликлардан мисоллар келтирилди. Аҳолининг ярмидан кўпроғи камбағаллик даражасида турмуш кечираётгани, вилоятда ҳар ўн фуқаронинг бири, яъни 107 минг киши бировлар кўмагига муҳтожлиги жиддий ташвиш билан баён этилди. Янгибозор районида ишлар ўз ҳолига ташлаб қўйилгани, айниқса кўп танқид қилинди.

А. СОБИРОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Тошкент алоқа электротехника олийгоҳининг жамоаси олийгоҳ ректори, академик Жўра Абдуллаевич Абдуллаевга акаси
Тўхтасин Абдуллаевич АБДУЛЛАЕВнинг
вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

• Эртанинг ташвишин бугун ўйла

ЭЗГУЛИККА АТАБ ЭКИЛАР ТЕРАК

— Ёғоч неча пулдан бўлди қўшни!

— Донаси 100 сўмдан.

— Вой-бўй... давлат нархида шунча қимматмикин!!

— Қаёқда дейсиз, савдо базасида ақалли ходаям йўқ. Савдогарларда. Ҳозир уларни ишбилармонлар дейишади-ку...

(Автобусдаги йўловчилар суҳбатидан).

Уларнинг дарду аламли суҳбатининг беихтиёр гувоҳи бўлдик-ку, бирор ерда иморат қуриш ҳаракатини қилаётган одамни кўрсам ич-ичимдан унга ҳамдардлик билдираман. Чунки оддий меҳнаткаш учун бир иморатнинг ташвиши айниқса ҳозирги вақтда бир умрга татийди. Бироқ нарх-навонинг қимматлиги-ю қурилиш материалларнинг анқонинг уруғига айланиб қолиши ҳаётни тўхтатиб қолаётгани йўқ. У ўз оқимида давом этмоқда. Одамлар унинг измига юришга мажбур. Ўзбекнинг аввало ўғлига бошпана қуриш, сўнгра уйлантиришдек олийжаноб урф-одатига ҳам ҳеч қандай тақчиллик тўғаноқ бўла олмаяпти. Зотан, бу ота-она зиммасидаги қарз. Ана шу қарзни ўташ учун у ўзини ўтга ҳам, чўққа ҳам уришга мажбур.

Бировнинг қўлини узун, аксарият кўпчиликнинг қўлини қисқа қилиб қўяётган бозор иқтисодиёти қонунлари авжига чиқаётган ҳозирги кунларда четдан олиб келинаётган ёғоч-тахталарга кўз тикиб иморат қуриш ушалмас орзудек бўлиб қолаётир. Шу боис ўзга чоралар излаш зарур.

Ота-боболаримиздан қолган анъаналардан бири фарзанд туғилганда яхши ният билан терак экишдир. Тадбиркорликни қарангки, бола улғайгунга қадар унга атаб қуриладиган иморат ёғочлари ҳам етилган. Шу заилда отанинг мушкули осон кўчган. Асрлар давомида улар ўз эҳтиёжларини чекка ўлкаларнинг ёғочисиз баҳоли-қудрат қондириб келишган.

Хўш, нима учун эндиликда турмушимизда асқотадиган боболаримиз удумидан фойдаланмаймиз. Терак экиш ва уни ўстириш жумҳуриятимиз шароити учун ўта қулай бўлиб, кўп меҳнат талаб қилмайдиган арзон материал манбаидир. Шахсий томорқаларнинг кенгайганлиги одамларнинг ўзларига зарур миқдорда терак ўтказиш имконини яратди. Агар ҳар бир хонадонда бу ишга астойдил киришилса 5—6 йилда республикамиз бўйича ёғочга бўлган заруратнинг бир қисми қондирилган бўлур эди.

Ўзбекистон республикаси Ўрмон давлат қўмитаси ва шу соҳадаги Ўрта Осиё илмий тадқиқот институти жамоалари терак экиш ва уни кўпайтиришнинг илмий асосларини яратганлар. Кўп йиллик илмий изланишлар натижасига кўра ҳар бир минтақанинг табиий шароитига мос келадиган навлар аниқланиб ўстиришнинг илғор усуллари тавсия қилинмоқда. Ишнинг муваффақияти кўп жиҳатдан шароитга кўра экиладиган навни тўғри танлашга боғлиқдир. Жумладан, Фарғона водийсининг ер ва об-ҳаво шароитида қурилиш материаллари учун оқ терак, мирза терак, Алжир қора пирамидалиси каби навлар тавсия этилса, республикамизнинг шўрхоқ тупроқли минтақаларида кумуш баргли (кўк терак). баххофен (бақа терак) каби навлар касалликларга чидамлилиги, тез ўсувчанлиги, баракали ёғоч манбаи эканлиги билан ажралиб туради.

— Ноябрь ойининг охири ва декабрнинг бошлари терак кўчатлари ҳамда қаламчалари экиш учун энг қулай муддат, — дейди биз билан суҳбатда республика Ўрмон давлат комитетининг раиси А. А. Хоназаров. — Қаламчаларни 1—2 йиллик кўчатларнинг ён шохларидан тайёрланиши мақсадга мувофиқ. Ўзбекистон шароитида тоғ олди ёнбағирларида, сув ўзанлари, анҳор ва катта-кичик сув йўллари атрофларида теракзорлар барпо қилишнинг имкониятлари мавжуд бўлиб, бу иш билан ўрмончилик ходимлари, сув хўжаликларининг идоралари қолаверса, бутун жамоатчилик шуғулланиши лозим.

Боболаримиз ҳаёт тажрибасидан маълумки, ўтказилган 2—3 йиллик қаламчалар оралиғидан кўчатлар олиниб улар сийраклаштирилади ва серсув, томорқаларга соя туширмайдиган жойларга экилади. Теракларнинг таглари юмшатилиб, маҳаллий ва минерал ўғитлар билан озиқлантирилади. 5—6 йилда эҳтиёж учун танлаб қирқиш мумкин бўлади.

Ҳозирги давр талаби давлат ва жамоа хўжаликларида ҳам теракзорлар барпо этишни тақозо қилмоқда. Олимларнинг фикрига кўра 1 гектар майдонда ўрта ҳисобда 45-50 минггача кўчат ўстириш мумкин. Уларнинг учдан бир қисми беш йиллик муддатда қирқилса, эллик фоизи 10 ёшда, қолганлари 13—15 йилда эҳтиёжга яратилади.

Республикамизда теракзорлар барпо қилиш учун махсус ер майдонлари ажратиш имкониятлари чегараланган хўжаликлар оз эмас. Бундай жойларда йўл чеккаларига, суғориш шохобчалари ҳамда зовурларнинг, амалдаги фойдаланилаётган ер майдонларининг чекка қисмларига ўтқазиш мақбулдир. Бу кўпам иқтисодий харажатлар сарф қилишни талаб қилмайди ва самарали усул ҳисобланади.

Шўрхоқ тупроқли минтақаларда теракларни бу усулда ўстиришнинг қийинлик томонлари шундаки, кўчат экиш учун танланган жойлардан аввало 1—2 маротаба сув оқизилиб шўрдан тозаланиши лозим. Сўнгра махсус чуқурчаларга 1—2 йиллик ана шу шароитга чидамли бўлган кумуш баргли (кўк терак), бақа терак каби нав кўчатлари экилади. Агар махсус ташкил этилган теракзорларда ўстирилган дарахтлардан 5—6 йилда фойдаланиш мумкин бўлса, кўча юзларига, ариқ ва зовур чеккаларидаги тераклар 9—10 йилда етилади. Бир километр масофадаги дарахтдан 1000 метр кубгача ёғоч олиш мумкинлиги илмий асосланган. Ҳар бир хўжаликда камида 4—5 километр ана шундай усулда терак ўстириш имконияти мавжудлигини ҳисобга олсак, яқин келажакда қишлоқларда қурилиш материалларига бўлган муаммони ҳал қилиш имконияти мавжуддир.

Фақат жойлардаги давлат ва жамоа хўжаликлари, қишлоқ советларининг раҳбарларининг фаолларидан давр билан ҳамнафас бўлиб, бу борада ишбилармонлик, ташкилотчилик билан иш юритиш талаб қилинади, холос.

Ҳозирги вақтда республика Ўрмон давлат комитетининг шохобчалари кучи билан 2,5 минг гектар майдонларда теракзорлар барпо қилинган. Айниқса бу борада Қўқон ўрмон хўжалиги жамоасининг ишлари ибратга лойиқдир. 800 гектар ерларда теракзорлар барпо этган ўрмончилар бу майдонни яна 100 гектарга кенгайтиришни режалаштирган. Уларнинг ҳисоб-китобларига кўра 1995 йилда аҳоли эҳтиёжи учун 20 минг метр куб қурилиш материаллари етказиб берилади. Шундан кейинги йилларда терак қирқиш ҳажми йил сайин ошиб бораверади.

Республика Ўрмон давлат комитетининг 1991—1995 йиллар ва 2005 йилгача муддатда терак экишни кўпайтиришга оид тадбирларига жавобан халқ депутатлари Жиззах вилояти ижроия комитети қимматли ташаббус билан чиқди. Вилоятнинг ҳар бир ноҳиясида камида 100 гектарлик теракзорлар барпо қилишга аҳд қилинди. Шунга кўра фақат 1991 йилнинг ўзида терак экилган майдонлар 363 гектарга етказилди.

Халқимизда «Керакка терак йиқилар» деган ибора бор. Рамзий маънода айтилган бу сўзнинг илдизи ёғочга бўлган халқ эҳтиёжидан келиб чиққанлиги шубҳасиз. Шу боиски терак экиш эзгулик рамзига айланган.

Ю. БЕКМУРОДОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

«РОССИЯ» ТИЖОРАТ ФИРМАСИ ТАШКИЛОТ ВА МУАССАСАЛАРГА

АҚШ, ГФР, ФРАНЦИЯ, ИТАЛИЯ, ЖАНУБИЙ КОРЕЯ ВА МИСРДА ИШЛАБ ЧИҚАРИЛГАН ХАРИДОРГИР ХАЛҚ ИСТЕЪМОЛ МОЛЛАРИНИ (КИЙИМЛАР, ПОЙАФЗАЛ, ЧОЙШАБЛАР, БОЛАЛАР БУЮМЛАРИ ВА БОШҚАЛАР) СОВЕТ ПУЛЛАРИГА СОТАДИ

НАРХЛАРИ БОЗОР БАҲОСИДАН АНЧА ПАСТ

Келишилган ишнинг энг кичик қиймати 50 миллион сўм бўлиши керак

МОЛЛАР МОСКВАДАГИ ОМБОРЛАРДАН ХАРИДОРЛАРГА 3 КУН ИЧИДА ЕТКАЗИБ БЕРИЛАДИ

ТЕЛЕФОНЛАР: 297-95-11, 208-70-86, 297-96-83, КЕЧАЮ КУНДУЗ ИШЛАЙДИ

БОШ МУҲАРРИР Аҳмаджон МУХТОРОВ

МУАССИС: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй
Телефонлар: 32-09-87, 33-07-48. Индекс: 64608.
Буюртма № 6307. 118800 нусҳада чоп этилади

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концерни. Тошкент шаҳри 700083, Ленинград кўчаси, 32-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 23.00. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12